

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาการลดปัญหาการติดยาเสพติดของนักเรียนโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ 3 ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพแบบการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research - PAR) เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปตามจุดมุ่งหมาย ผู้วิจัยได้กำหนดสาระสำคัญประกอบการวิจัยไว้ดังนี้

1. สถานการณ์ยาเสพติดของจังหวัดฉะเชิงเทรา
2. สถานการณ์ยาเสพติดของจังหวัดฉะเชิงเทราแยกตามตัวยาเสพติด
3. สถานการณ์ยาเสพติดในสถานศึกษาของจังหวัดฉะเชิงเทรา
4. นโยบายและแผนงานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
 - 4.1 นโยบายของรัฐบาล
 - 4.2 นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ
 - 4.3 นโยบายของกรมสามัญศึกษา
5. สาเหตุของปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในสถานศึกษา
6. แนวคิดในการดำเนินงานป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา
 - 6.1 แนวคิดของนักเรียน
 - 6.2 แนวคิดของผู้ปกครอง
 - 6.3 แนวคิดของโรงเรียน
 - 6.4 แนวคิดระดับชาติ
7. การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

สถานการณ์ยาเสพติดของจังหวัดฉะเชิงเทรา

สถานการณ์ยาเสพติดของจังหวัดฉะเชิงเทรา (ศูนย์ป้องกันยาเสพติดจังหวัดฉะเชิงเทรา, 2544) จังหวัดฉะเชิงเทรามีพื้นที่ 5,351 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 3.34 ล้านไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานคร จังหวัดปราจีนบุรี สระแก้ว นครนายก ปทุมธานี ชลบุรี ระยอง และจันทบุรี มีประชากรประมาณ 630,740 คน โดยมีความหลากหลายในด้านทำเล

ที่ตั้ง กลุ่มคน ประเพณีและวัฒนธรรม รวมสภาพแวดล้อม ทำให้มีการแพร่ระบาดของยาเสพติด ในรูปแบบต่าง ๆ กัน ตามสภาพความหลากหลายของปัจจัยด้านต่าง ๆ คือ

1. ด้านทำเลที่ตั้ง ในด้านยุทธภูมิเชิงกายภาพของพื้นที่ จะมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันและ ส่งผลเข้าไปเกี่ยวข้องกับปัญหาเสพติดในลักษณะแตกต่างกัน

1.1 เป็นพื้นที่ชายฝั่งทะเลอยู่ในพื้นที่อำเภอบางปะกงซึ่งมีสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อ อิทธิพลการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ของราษฎรที่มีความหลากหลาย แตกต่างอีกลักษณะหนึ่ง

1.2 เป็นพื้นที่ราบลุ่ม เป็นแหล่งผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญทั้งในด้านการ ทำนา ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงปศุสัตว์และประมง ซึ่งมีสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่ออิทธิพลการดำรง อาชีพและความเป็นอยู่ที่มีความหลากหลายแตกต่างกัน

1.3 เป็นพื้นที่ขยายตัวทางอุตสาหกรรม บริเวณชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก และอยู่ตามถนนสายหลักที่สำคัญของจังหวัด ซึ่งมีแรงงานเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

1.4 เป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยและบริการในเขตชุมชน เป็นคนที่อพยพมาหางานทำทั้ง ในภาคเกษตร อุตสาหกรรมและภาคบริการ

1.5 เป็นพื้นที่ศูนย์กลางโครงข่ายคมนาคมทางบกและทางรถไฟ ไปสู่ภาคตะวันออก ภาคกลางตอนบน และสามารถเดินทางไปสู่อินโดจีนซึ่งเป็นเส้นทางลำเลียงยาเสพติดที่สำคัญใน ภูมิภาค

2. ด้านกลุ่มคน เป็นเมืองบริการที่มีศักยภาพด้านธุรกิจบริการ ขนส่ง อุตสาหกรรม และเกษตรกรรม ทำให้เป็นศูนย์กลางของการจ้างงานของแรงงานในทุกภูมิภาค โดยเฉพาะ อย่างยิ่งแรงงานของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้มีการหลั่งไหลเข้ามาหางานทำเป็นจำนวนมาก ทำให้บุคคลเหล่านี้ซึ่งมีรายได้ต่ำ จึงเป็นโอกาสที่จะพึ่งพายาเสพติดบางชนิด เพื่อทำงานให้มากขึ้น และรายได้ที่สูงขึ้น ประกอบกับสภาพความเป็นอยู่ที่แออัด จึงเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อ การแพร่ระบาดของยาเสพติดได้ง่าย

3. ด้านประเพณีและวัฒนธรรม ในพื้นที่จังหวัดมีกลุ่มประชากรที่อยู่หลากหลายทาง วัฒนธรรม ได้แก่ กลุ่มคนดั้งเดิม ก็คือ กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ อาทิเช่น กลุ่มไทยพุทธ กลุ่มไทยจีน กลุ่มไทยมุสลิม และกลุ่มไทยคริสต์ ส่วนกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาจากจังหวัดต่าง ๆ ทุกภูมิภาคของประเทศ เพื่อแสวงหางานทำและทำการศึกษาเล่าเรียน

4. ด้านสภาพแวดล้อม สภาพความหลากหลายทางด้านสิ่งแวดล้อม อาทิเช่น สังคม เกษตร สังคมอุตสาหกรรม สังคมเมืองและสังคมชนบท ซึ่งพบว่าในพื้นที่ชุมชนเมืองมีสภาพ แวดล้อมที่มุ่งเพื่อเฝ้าหวงใจด้านแหล่งอบายมุขและขณะเดียวกันชุมชนประชากรยังมีความเป็นอยู่ กึ่งชนบทและกึ่งเมืองเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดสภาพความขัดแย้ง ส่งผลให้เกิดความยากลำบาก

ในการปรับตัว

สถานการณ์ยาเสพติดของจังหวัดฉะเชิงเทราแยกตามตัวยาสเสพติด

จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นจังหวัดที่มีแนวโน้มว่าจะมีการแพร่ระบาดของยาเสพติดอย่างรุนแรง เนื่องจากอยู่ติดกับกรุงเทพมหานคร และมีการเคลื่อนไหวของผู้ผลิตและผู้ค้ายาเสพติดอย่างต่อเนื่องในพื้นที่จังหวัดนี้ ทั้งนี้แยกรายละเอียดตามตัวยาสเสพติดได้ดังนี้

1. เฮโรอีน การแพร่ระบาดของเฮโรอีนอยู่ในภาวะที่ลดลงเนื่องจากการขาดแคลน เฮโรอีน ในปี 2541 – 2544 มีจำนวน 178 ราย, 87 ราย, 73 ราย, และ 63 ราย ตามลำดับ เห็นได้ว่าการแพร่ระบาดลดลงชัดเจน เฮโรอีนที่แพร่ระบาดเป็นเฮโรอีนที่นำมาจากจังหวัดชลบุรี
2. ฝิ่น การแพร่ระบาดของฝิ่นยังคงมีอยู่ แต่ระดับความรุนแรงลดลง เห็นได้จากการจับกุมผู้กระทำความผิดในคดียาเสพติดประเภทฝิ่น ในปี 2542 – 2544 มีจำนวน 106 ราย, 75 ราย และ 59 ราย ตามลำดับ
3. กัญชา มีการแพร่ระบาดในลักษณะค่อนข้างมาก เป็นกัญชาที่นำมาจากจังหวัดชลบุรี แพร่ระบาดมากที่สุดในกลุ่มผู้ใช้แรงงานและวัยรุ่น การจับกุมผู้กระทำความผิดในคดียาเสพติดประเภทกัญชา ในปี 2542 – 2544 มีจำนวน 425 ราย, 455 ราย และ 475 ราย ตามลำดับ
4. ยาบ้า สถานการณ์การแพร่ระบาดของยาบ้าในเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา มีการแพร่ระบาดรุนแรงเพิ่มเป็นอย่างมาก สถิติการจับกุมผู้กระทำความผิดในคดียาเสพติดประเภทยาบ้า ตั้งแต่ปี 2541 - 2544 มีจำนวน 1,538 ราย, 1,674 ราย, 3,154 รายและ 3,638 ราย ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าการแพร่ระบาดเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว
5. สารระเหย การแพร่ระบาดยังคงมีอยู่ แต่ระดับความรุนแรงลดลง สารระเหยสามารถหาซื้อได้ตามร้านปะยางรถยนต์ ร้านค้าเครื่องสุขภัณฑ์ต่าง ๆ มีการแพร่ระบาดในกลุ่มวัยรุ่นที่ว่างงาน และคนงานรับจ้างทั่วไป
6. พืชกระท่อม มีการปลูกพืชกระท่อมและเสพกันมากในพื้นที่อำเภอบางน้ำเปรี้ยว ใช้เสพกันในกลุ่มเกษตรกร และผู้ใช้แรงงานทั่วไป สถานการณ์การแพร่ระบาดของพืชกระท่อมโดยทั่วไปยังเบาบางมาก
7. ยากล่อมประสาท มีการแพร่ระบาดค่อนข้างเบาบางในทุกอำเภอ

สถานการณ์ยาเสพติดของสถานศึกษาของจังหวัดฉะเชิงเทรา

การแพร่ระบาดของยาเสพติดในสถานศึกษา มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะการแพร่ระบาดของยาบ้า ซึ่งมีการแพร่ระบาดในกลุ่มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา

ในช่วงครึ่งปีแรกของปี 2544 มีการสำรวจสภาพการใช้สารเสพติดในกลุ่มนักเรียนนักศึกษาในสถานศึกษา 380 แห่ง พบว่ามีผู้ที่มีประสบการณ์การใช้สารเสพติด จำนวน 1,164 คน จากจำนวนนักเรียนนักศึกษา 112,142 คน คิดเป็นร้อยละ 1.04 ซึ่งยังมีจำนวนที่น้อยกว่าภาพรวมของประเทศ (ภาพรวมร้อยละ 2.7)

พฤติกรรมของนักเรียน นักศึกษาที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด บางส่วนเป็นเพียงผู้ใช้หรือทดลองใช้ยาเสพติด แต่บางส่วนเป็นผู้มีอาการเสพติด ในส่วนของการเป็นผู้ค้ามีเพียงจำนวนน้อย มีการแพร่ระบาดอยู่ในกลุ่มสถานศึกษาที่อยู่ในสังคมใหญ่แบบสังคมเมืองมากกว่าในสังคมชนบท สำหรับในกลุ่มนักเรียน/นักศึกษาที่มีประสบการณ์การใช้สารเสพติด ส่วนใหญ่จะให้ยาบ้า รองลงมาคือ สารระเหย และกัญชา คิดเป็นร้อยละ 22.34 , 1.12 , และ 1.03 ตามลำดับ (ศูนย์ป้องกันยาเสพติดจังหวัดฉะเชิงเทรา, 2544)

นโยบายและแผนงานด้านการป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติด

นโยบายของรัฐบาล

รัฐบาล พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร เห็นว่าปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาวิกฤติสำคัญของประเทศและปัญหานี้ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วและมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความมั่นคงของชาติ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และคุณภาพประชากร รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายสำคัญเร่งด่วนในการแก้ปัญหาดังกล่าว โดยใช้หลักการป้องกัน นำหน้าการปราบปราม ผู้เสพต้องได้รับการบำบัดรักษา ผู้ค้าต้องได้รับการลงโทษอย่างเด็ดขาด และเพื่อให้การดำเนินงานในส่วนของการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตามแนวนโยบายของรัฐบาลที่ได้ประกาศไว้ต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 โดยมีแผนปฏิบัติการเพื่อเอาชนะยาเสพติด พ.ศ. 2544 – 2545 ดังนี้

1. วัตถุประสงค์

เพื่อลดอัตราการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับยาเสพติดของนักเรียนในลักษณะการค้า การเสพ และการติดยาเสพติดให้เหลือไม่เกินร้อยละ 5

2. กิจกรรมหลัก

2.1 การปลูกจิตสำนึกและสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและ การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาให้แก่บุคลากรทางการศึกษา ทุกระดับทั้งผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ ครูอาจารย์ และนักเรียน นักศึกษา

2.2 การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา โดยการสร้าง

ภูมิคุ้มกันยาเสพติดแก่กลุ่มนักเรียนนักศึกษาที่ไม่มีประสบการณ์ในการใช้ยาเสพติด การให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียนนักศึกษากลุ่มเสี่ยงและกลุ่มเสพ การบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพแก่นักเรียนนักศึกษากลุ่มติดยาเสพติด และการใช้มาตรการทางกฎหมายแก่นักเรียนนักศึกษากลุ่มค้ายาเสพติดโดยอาชีพ

2.3 การควบคุมปัจจัยเสี่ยงและเงื่อนไขสำคัญที่ผลักดันและส่งเสริมให้นักเรียนนักศึกษาหันไปใช้ยาเสพติด

2.4 การระดมการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาจากพ่อแม่ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน องค์การภาครัฐ องค์การภาคเอกชน ตลอดจนสถาบันทางศาสนาและสถาบันสังคมอื่น ๆ

2.5 การพัฒนาระบบการดำเนินงานป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ โดยการพัฒนากระบวนการข้อมูลสภาพปัญหายาเสพติด ระบบการให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียนนักศึกษาที่มีปัญหา รวมทั้งระบบการบริหารจัดการ การนิเทศ การติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

3. เป้าหมาย

3.1 ลดปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในสถานศึกษาทั้งโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และสถาบันการศึกษาทุกแห่งในพื้นที่ที่มีปัญหายาเสพติดระดับรุนแรง และปานกลาง

3.2 ดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของนักเรียนนักศึกษาทั้งกลุ่มที่ติดยาเสพติด กลุ่มที่เสี่ยงต่อการใช้ยาเสพติด และกลุ่มผู้บริสุทธิ์ทุกระดับชั้นทั้งประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา

3.3 สถานศึกษาทุกระดับมีระบบการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไข ปัญหายาเสพติดอย่างมีประสิทธิภาพ

3.4 สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและวิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดให้แก่กลุ่มเป้าหมายที่กำหนด

3.5 ควบคุมมิให้มีแหล่งเสพและแหล่งค้ายาเสพติดในบริเวณใกล้เคียงสถานศึกษา รวมทั้งการควบคุมและป้องปรามสถานบันเทิง สถานเริงรมย์ แหล่งอบายมุข หอพัก อาคารชุด หรือเกสเฮ้าส์มิให้เป็นแหล่งมั่วสุม เสพ หรือจำหน่ายยาเสพติดของนักเรียนนักศึกษา

3.6 ปลุกกระแสสังคมให้ตระหนักถึงปัญหา และส่งเสริมให้ประชาชน องค์การประชาชน ภาคเอกชน สถาบันทางสังคม สถาบันศาสนา และชุมชนมีบทบาทและส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา

4. มาตรการดำเนินงาน มาตรการดำเนินงานเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
ในสถานศึกษามีดังนี้

4.1 มาตรการป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษา

4.1.1 ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน

- นำเรื่องยาเสพติดเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนไทยทุกคน
- จัดทำหลักสูตรที่เหมาะสมในแต่ละระดับ
- ให้โรงเรียนในทุกระดับมีระบบการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมเพื่อ
การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดแก่เด็กและ
เยาวชนในสถานศึกษา

- การพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนนักศึกษาด้วยการสร้างความตระหนัก
การให้ตัวแบบ การปรับพฤติกรรม และการควบคุมตนเอง

4.1.2 ด้านนักเรียนนักศึกษา

- ให้นักเรียนนักศึกษารู้เท่าทันสถานการณ์การแก้ไขปัญหายาเสพติด
- สร้างทักษะในการแก้ไขปัญหที่ตนเองอาจจะเผชิญอยู่อย่างถูกวิธีและ
ไม่หันไปพึ่งยาเสพติด
- ป้องกันมิให้นักเรียนนักศึกษาที่เป็นเด็กดีกลายเป็นเป้าหมายของผู้ใช้
ยาเสพติดหรือตกเป็นเหยื่อของนักค้ายาเสพติด
- ปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของนักเรียนนักศึกษาให้ลดละเลิก
ยาเสพติด โดยการกระตุ้นให้ลูกคิดและตัดสินใจด้วยตนเองว่าพฤติกรรมใดควรทำพฤติกรรมใด
ไม่ควรทำ จัดค่ายยุวชนด้านภัยยาเสพติด

4.1.3 ด้านบุคลากรทางการศึกษา

- พัฒนาศักยภาพทางการศึกษาเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดใน
สถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง
- พัฒนาครูในโรงเรียนให้มีขีดความสามารถที่จะให้คำปรึกษาหารือและแก้ไข
ปัญหาเด็กนักเรียนนักศึกษาที่ทดลองยาเสพติด ใช้ยาเสพติด และติดยาเสพติด

4.1.4 ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร

- ส่งเสริมการรวมกลุ่มหรือชมรมเพื่อให้เกิดเป็นพลังในการต่อต้านยาเสพติด
ในสถานศึกษา
- จัดทำแผนและดำเนินการรณรงค์ให้กลุ่มวัยรุ่นและเยาวชนที่มีอายุระหว่าง
12 – 25 ปี ให้มีทัศนคติปฏิเสธยาเสพติดและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมาต่อต้านยาเสพติด

- จัดโครงการโรงเรียนสีขาว

4.1.5 ด้านครอบครัว

- สร้างความรักความอบอุ่นในครอบครัว
- สร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวเพื่อป้องกันยาเสพติด

4.2 มาตรการแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา

4.2.1 ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดโดยจัดค่ายบำบัดรักษา จัดค่ายฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

4.2.2 ควบคุมผู้เสพยาเสพติดรายเก่ามิให้พัฒนาตนเองไปสู่ผู้จำหน่ายยาเสพติดรายใหม่

4.2.3 ใช้มาตรการทางกฎหมาย

4.3 มาตรการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและวิธีการดำเนินงานในสถานศึกษา

4.3.1 ขยายการสร้างบุคลากรแกนนำเพื่อเป็นวิทยากรสำหรับเผยแพร่แนวความคิดและการทำงานไปสู่กลุ่มเป้าหมาย

4.4 มาตรการควบคุมปัจจัยเสี่ยงสำคัญ

4.4.1 ควบคุมและป้องปรามสถานบันเทิงและแหล่งอบายมุขไม่ให้เชื้ออำนวยการมั่วสุมและเสพยาเสพติดของนักเรียนนักศึกษา

4.4.2 การใช้ชุมชนสัมพันธ์

4.4.3 การควบคุมสภาพแวดล้อม

4.5 มาตรการส่งเสริมปัจจัยทางบวก

4.5.1 ส่งเสริมให้มีลานกีฬาและสนามกีฬาในระดับชุมชน

4.5.2 จัดกิจกรรมทางศาสนา

4.5.3 จัดกิจกรรมตามวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

4.5.4 จัดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

4.5.5 การเสริมแรงบวกทางสังคม เช่น การให้ค่ายก๋องชมเขย

4.6 มาตรการส่งเสริมให้ประชาชน องค์กรประชาชน ภาคเอกชน สถาบันทางสังคม สถาบันศาสนา และชุมชนมีบทบาทและส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา

4.7 มาตรการวิจัยและพัฒนาทางวิชาการเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา

4.7.1 การวิจัยและพัฒนาระบบข้อมูลทางระบาดวิทยา

4.7.2 การวิจัยและพัฒนาระบบบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดที่ได้ผลและคุ้มค่า

4.7.3 การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อศักยภาพในการตรวจและคัดกรองผู้เสพยาเสพติด

ยาเสพติด โดยคำนึงถึงความประหยัดและเหมาะสม

5. ขั้นตอนการปฏิบัติ

ขั้นตอนการปฏิบัติของแผนการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษามีดังนี้

5.1 ใช้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางในการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา

ยาเสพติดในสถานศึกษา

5.2 สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและวิธีการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา

5.3 การรณรงค์เพื่อสร้างกระแสต่อต้านยาเสพติดโดยผ่านสื่อทุกประเภท

5.4 การสร้างจิตสำนึกและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนักเรียนนักศึกษาให้ลดละเลิก

ยาเสพติด

5.5 ศึกษาและพัฒนารูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัญหายาเสพติด

5.6 พัฒนาศักยภาพของสถานศึกษาในการบริหารจัดการปัญหายาเสพติด

5.7 พัฒนาระบบข้อมูลด้านยาเสพติดในสถานศึกษา

5.8 ประเมินผลการดำเนินงาน

5.9 เสริมสร้างความยั่งยืนในการแก้ไขปัญหายาเสพติดในระยะยาว

6. การบริหารจัดการ

6.1 ใช้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางในการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา โดยการเสริมปัจจัยทางบวกให้เกิดภูมิคุ้มกันต้านทานยาเสพติดและควบคุมลดปัจจัยเสี่ยงสำคัญที่นำไปสู่ปัญหายาเสพติด

6.2 การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดวิธีการดำเนินงานในสถานศึกษาให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6.3 ส่งเสริมให้ประชาชน องค์กรประชาชน ภาคเอกชน สถาบันทางสังคม สถาบันศาสนา และชุมชนมีบทบาทและส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา

6.4 สร้างกระบวนการอบรมกล่อมเกลாத่างสังคม ให้เอื้ออำนวยต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสร้างค่านิยมทางสังคมใหม่ให้แก่เด็กและเยาวชน โดยเน้นคุณธรรม จริยธรรม และการดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียง สร้างกระแสสังคม

ให้ปฏิเสธคนเลว คนไร้ศีลธรรม และสร้างความร่ำรวยมาด้วยการกระทำผิดกฎหมาย รวมทั้งการค้ายาเสพติด

6.5 ให้ทบวงมหาวิทยาลัยมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการสำรวจปัญหา ยาเสพติดในสถานศึกษา การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถาบันอุดมศึกษา การติดตาม ประเมินสถานการณ์ปัญหายาเสพติดในประเทศไทย พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางในการแก้ไข รวมทั้งให้มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางในการวิจัย และพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการด้านยาเสพติด และการประเมินผลการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วย (สำนักงานคณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามยาเสพติด, 2544, หน้า 101 – 105)

นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ

ในส่วนของกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านการป้องกัน และแก้ปัญหายาเสพติดของกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

1. ให้สถานศึกษาทุกแห่งถือปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดเกี่ยวกับการใช้ สารเสพติดในกลุ่มนักเรียน นักศึกษาว่าเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งของสถานศึกษา ทั้งนี้ ให้รวมถึงภาระหน้าที่ในการช่วยเหลือ ดูแลนักเรียนนักศึกษาที่ติดสารเสพติดด้วย
2. ให้ดำเนินการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนครบวงจร นับตั้งแต่การพัฒนา หลักสูตร สื่อ วิธีการสอน และกิจกรรมของสถานศึกษา เน้นการฝึกทักษะชีวิตที่จำเป็นสำหรับ เยาวชนเพื่อผลทางการพัฒนาบุคลิกภาพและการตัดสินใจเลือกพฤติกรรม
3. สนับสนุนให้สถานศึกษาทุกสังกัดจัดกิจกรรมส่งเสริมการออกกำลังกายและ การเล่นกีฬา ตลอดจนกิจกรรมทางเลือกอื่น ๆ เน้นการให้เด็กและเยาวชนรู้จักใช้เวลาว่างไปใน ทางสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพอนามัยเพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง ความมั่นคงทางอารมณ์และความสามัคคีในหมู่คณะ
4. ส่งเสริมให้สถานศึกษาปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถาน ศึกษาให้เยาวชนในสถานศึกษามีการพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา อย่างเต็มที่

5. ให้มีการพัฒนาระบบบริหารและการจัดการตลอดจนการสนับสนุนทางวิชาการ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา เน้นการทำงานในระบบเครือข่าย กระทรวงศึกษาธิการกำหนดยุทธศาสตร์พลังแผ่นดินเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดตาม นโยบายรัฐบาล โดยกำหนดยุทธศาสตร์ 9 ประการ ดังนี้

5.1 จัดโครงการ "ครอบครัวเข้มแข็ง – โรงเรียนอบอุ่น" เพื่อเชื่อมและหลอมรวมพลัง ระหว่างบ้านและโรงเรียนให้เป็นที่พักแก่เด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง

5.2 นำศาสนธรรมสู่เด็กและเยาวชนเพื่อเป็นหลักในการดำรงชีวิตด้วยความร่วมมือระหว่างสถาบันทางศาสนาและโรงเรียน

5.3 สร้างเด็กและเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่ดีและเคารพในประโยชน์สาธารณะ เหนือประโยชน์ส่วนตนด้วยการเข้าร่วมในกิจกรรมตามหลักสูตรและแนวทางของลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์และการฝึกตามหลักสูตรของนักศึกษาวิชาทหาร

5.4 ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้ออกกำลังกายและเล่นกีฬาอย่างสม่ำเสมอ เป็นนิสัยเพื่อพัฒนาสุขภาพกายและใจ เสริมสร้างวินัยในตนเองและสามารถทำงานร่วมกันเป็นทีม

5.5 ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชน ได้เล่นดนตรี เพื่อกล่อมเกลาจิตใจและเสริมสร้างสุนทรียภาพ

5.6 ส่งเสริมกิจกรรมด้านศิลปะเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้ค้นพบความสามารถของตนเองมีช่องทางในการแสดงออกและสื่อสารที่หลากหลาย และเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญสำหรับโลกแห่งอนาคต

5.7 ให้ความสำคัญแก่การเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นและวัฒนธรรมไทย เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีความภาคภูมิใจ และผูกพันต่อรากฐานทางวัฒนธรรมและสามารถเผชิญความเปลี่ยนแปลงด้วยความมั่นคงและรู้เท่าทัน

5.8 ถือเป็นหน้าที่สำคัญที่โรงเรียนจะต้องจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ความรู้ เสริมสร้างจิตสำนึก ทักษะชีวิตและภูมิต้านทานต่อยาเสพติดและอบายมุขและจัดระบบดูแลนักเรียนทุกคนให้ทั่วถึงโดยสร้างเครือข่ายแนะแนวภายในโรงเรียน

5.9 วางแนวทางที่จะร่วมมือกับผู้ปกครอง เพื่อบำบัดรักษาและฟื้นฟูเด็กและเยาวชนผู้หลงติดยาเสพติด

นโยบายของกรมสามัญศึกษา

กรมสามัญศึกษามีนโยบายเน้นความสำคัญด้านการพัฒนาความสามารถของบุคคล ในการป้องกันตนเองจากพิษภัยของยาเสพติด และร่วมมือกับองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาในช่วงของแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 8 ดังนี้

1. ให้สถานศึกษาทุกแห่งจัดทำแผนงาน/โครงการ/งานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับแผนป้องกันสารเสพติดของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2540 - 2544 และนโยบายของกรมสามัญศึกษา

2. กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งเป็นเขตปลอดสารเสพติดทุกชนิด

3. ส่งเสริมให้สถานศึกษาให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันยาเสพติดให้แก่ครู

และบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา เพื่อการร่วมมือในการแก้ไขปัญหายาเสพติดให้ได้ผล

4. พัฒนาบุคลิกภาพและฝึกทักษะชีวิตที่จำเป็นให้แก่นักเรียน เพื่อสามารถป้องกันตนเองจากพิษภัยของยาเสพติดได้

5. เรงัดและเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของยาบ้า ยาปลอมประสาทในสถานศึกษาเป็นพิเศษ

6. สนับสนุนให้องค์กรของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหายาเสพติดกับสถานศึกษาอย่างจริงจัง

7. ส่งเสริมความร่วมมือในการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ให้มากขึ้นและกว้างขวางเป็นลักษณะ เครือข่ายร่วมกันระหว่างหน่วยงาน

8. สนับสนุนในการจัดตั้งศูนย์ตรวจหาสารเสพติดในปัสสาวะและศูนย์ประสานงานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาทั่วประเทศ

9. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมกีฬา นันทนาการ กิจกรรมกลุ่มสนใจ และกิจกรรมพัฒนาบุคลิกภาพและความสามารถให้แก่นักเรียน นักศึกษา

10. พัฒนาสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาให้มีความร่มรื่น ปลอดภัย เหมาะแก่การเรียนรู้และนันทนาการ

11. พัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร เกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย และให้มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน ในสถานศึกษา เพื่อการแก้ไขปัญหายาเสพติดให้ได้ผลอย่างจริงจัง

12. ส่งเสริมและสนับสนุนด้านความช่วยเหลือในการแก้ปัญหายาเสพติดจากต่างประเทศ และความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างใกล้ชิด

13. สนับสนุนการวิจัยนำร่องเพื่อหาวิธีการและนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่แก้ปัญหายาเสพติดได้ผล พร้อมทั้งติดตามและประเมินผลการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างต่อเนื่อง

14. เรงัดและติดตามการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาของคณะกรรมการระดับโรงเรียน และระดับจังหวัดให้มีการดำเนินงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

แนวปฏิบัติในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีแนวในการปฏิบัติดังนี้

1. ให้สถานศึกษาทุกแห่งรายงานจำนวนนักเรียนที่ติดยาเสพติดให้กรมสามัญศึกษาทราบเป็นประจำทุกเดือน

2. ให้สถานศึกษาทุกแห่งรายงานวิธีการแก้ไขปัญหานักเรียนที่ติดยาเสพติดอยู่แล้วภายในสถานศึกษาให้กรมสามัญศึกษาทราบ

3. ให้สถานศึกษาดำเนินการให้นักเรียนตระหนักถึงพิษภัยของยาเสพติดว่ามีผลกระทบต่ชีวิตทรัพย์สิน ครอบครัว และสังคมส่วนรวม โดยให้สอดแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอนในทุกรายวิชา การจัดนิทรรศการ การเผยแพร่ความรู้จากวิทยากร เอกสารที่เกี่ยวข้อง วิทยุวิทยากรให้ความรู้

4. ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเอาใจใส่ ควบคุม ดูแลการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างจริงจัง โดยให้ถือว่าเป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการ และกรมสามัญศึกษา ต้องดำเนินการให้เกิดผลโดยเร็วที่สุด หากพบว่าผู้บริหารสถานศึกษาดังกล่าวไม่สนองนโยบายของทางราชการ ซึ่งจะได้พิจารณาดำเนินการตามความเหมาะสมต่อไป

5. ให้ครู-อาจารย์ทุกคนถือเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติในการเอาใจใส่ดูแล แนะนำนักเรียนเพื่อป้องกันมิให้นักเรียนติดยาเสพติด โดยให้ผู้บริหารสถานศึกษากำชับให้ครู-อาจารย์ได้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

6. เมื่อสถานศึกษาพบว่านักเรียนติดยาเสพติด ให้สถานศึกษาดำเนินการดังนี้

6.1 ดำเนินการแก้ไขปัญหานักเรียนติดยาเสพติดโดยใช้หลักจิตวิทยา ไม่ใช่ใช้วิธีการลงโทษที่รุนแรงหรือไล่ออกจากสถานศึกษา หากนักเรียนขอย้ายสถานศึกษาเนื่องจากถูกข่มขู่จากผู้เสพยาผู้จำหน่ายยาเสพติดก็ให้ความสะดวกในการย้ายสถานศึกษา

6.2 ให้ครู-อาจารย์สอบถามปัญหา สาเหตุ และรายละเอียดเกี่ยวกับการติดยาเสพติดเพื่อดำเนินการแก้ไขให้ได้ผล

6.3 ขอความร่วมมือจากผู้ปกครองนักเรียน เพื่อแก้ปัญหานักเรียนที่ติดยาเสพติด โดยให้ความรัก ความเอาใจใส่นักเรียนอย่างใกล้ชิด ดูแลพฤติกรรม ให้กำลังใจเพื่อให้นักเรียนละเลิกการติดยาเสพติดได้ในที่สุด

6.4 สถานศึกษาต้องอำนวยความสะดวกให้แก่ักเรียนที่ติดยาเสพติด โดยอนุญาตให้หยุดพักการเรียนเพื่อเข้ารับการบำบัดรักษาได้ หรือส่งนักเรียนเข้ารับการบำบัดรักษาได้ หรือส่งนักเรียนเข้ารับการบำบัดรักษาในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6.5 ติดตามนักเรียนที่เคยติดยาเสพติดและลด ละ เลิกยาเสพติดได้แล้วเป็นระยะ ๆ เพื่อไม่ให้ติดยาเสพติดอีก

6.6 ถ้าปรากฏว่าครู-อาจารย์คนใดเป็นผู้ผลิต ผู้จำหน่าย หรือใช้อบายหลอกลวงขู่เข็ญ ใช้กำลังประทุษร้าย ใช้อำนาจครอบงำ ผิดคลองธรรม หรือใช้วิธีข่มขืนใจด้วยประการใดเพื่อนักเรียนหรือผู้เสพยาเสพติดให้โทษ หรือเป็นผู้ยุยงส่งเสริมให้นักเรียนหรือผู้อื่น

เสพยาเสพติดให้โทษ กรมสามัญศึกษาจะดำเนินการลงโทษสถานหนักและตามกฎหมาย

6.7 ให้สถานศึกษาทุกแห่งรายงานผลการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดให้ทราบทุกเดือน ดังนี้

6.7.1 สถิตินักเรียนผู้ติดยาเสพติดภายในสถานศึกษาแต่ละเดือน

6.7.2 รายงานผลความก้าวหน้าในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดภายในสถานศึกษา

6.7.3 ให้สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด ทุกจังหวัด ถือเป็นนโยบายเร่งรัดที่ต้องกำชับดูแล และควบคุมให้สถานศึกษาปฏิบัติตามนโยบายของกรมสามัญศึกษาในด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดตามมาตรการดังกล่าวอย่างจริงจังและให้ได้ผลเร็วที่สุด

6.8 ให้สถานศึกษาแจ้งกระแสการกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดในสถานศึกษาให้กองกำกับการสวัสดิภาพเด็กและเยาวชน หรือหน่วยงานตำรวจในจังหวัดท้องที่ที่สะดวกและใกล้เคียง เพื่อประสานความร่วมมือในการแก้ปัญหายาเสพติดให้โทษ

6.9 ให้สถานศึกษาทุกแห่งแต่งตั้งคณะกรรมการป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษา ประชุมครู-อาจารย์และผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเร่งรัดการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดให้ได้ผลอย่างต่อเนื่อง

6.10 สร้างเครือข่ายในการร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดให้ได้ผลอย่างจริงจัง

6.11 สร้างบรรยากาศทั้งด้านวิชาการ ด้านกายภาพ และสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน เพื่อให้ นักเรียนมีจิตใจที่สะอาดบริสุทธิ์ ไม่หันไปหาสิ่งเสพติด (กรมสามัญศึกษา, 2540 ก, หน้า 3-19)

"พลังแผ่นดิน" เป็นยุทธศาสตร์ในการหยุดยั้งปัญหายาเสพติดของรัฐบาล พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งรัฐบาลถือเป็นนโยบายเร่งด่วนในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด จึงได้กำหนดนโยบาย กำหนดแนวทางเพื่อเอาชนะยาเสพติดซึ่งได้มีความเห็นร่วมกันว่า การที่จะหยุดยั้งปัญหายาเสพติดให้ได้ต้องรวมพลังของแผ่นดินที่มีอยู่ทั้งหมดเข้ามาร่วมกันแก้ไขปัญหารัฐบาลจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ "พลังแผ่นดิน" เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานของทุกส่วนราชการ ทุกองค์กรในสังคม และกำหนดแผนปฏิบัติการเชิงรุกเพื่อเอาชนะยาเสพติด เพื่อสั่งการ มอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำนโยบายของรัฐบาลไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนโดยเร็ว

ขณะนี้สถานการณ์ปัญหาเสพติดกำลังเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติ และเมื่อได้วิเคราะห์ถึงยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาเสพติดโดยถ้อยแถลงแล้ว พบว่า จุดแตกหักในการแก้ไขปัญหาเสพติดอยู่ที่หมู่บ้าน ชุมชน และพลังของคนไทยทั้งแผ่นดิน ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด จึงมิใช่เป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐแค่เพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป แต่เป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่จะต้องมีส่วนร่วมในการรวมพลังแห่งความรักชาติ รักแผ่นดิน ให้เกิดเป็นพลังของคนทั้งแผ่นดินเพื่อการแก้ไขปัญหาเสพติดร่วมกันรัฐบาลจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์พลังแผ่นดินเพื่อเอาชนะยาเสพติด เป็นยุทธศาสตร์หลักสำหรับประสานพลังแห่งความร่วมมือในลักษณะพหุภาคี เพื่อต่อสู้กับปัญหาเสพติด

กรมสามัญศึกษา สนองนโยบาย “พลังแผ่นดิน” ของรัฐบาลและกระทรวงศึกษาธิการ โดยให้สถานศึกษาในสังกัดกรมสามัญศึกษา ปฏิบัติดังนี้

1. เข้าร่วมในยุทธศาสตร์ “พลังแผ่นดิน” เพื่อปกป้องดูแลนักเรียนและบุคลากรในเครือข่ายให้รอดพ้นจากภัยของยาเสพติด
2. ศึกษาสภาพปัญหาในความรับผิดชอบอย่างถ้อยแถลง เพื่อให้สามารถจำแนกโรงเรียน นักเรียน และบุคลากรตามสภาพความรุนแรงของปัญหาได้อย่างชัดเจนและเป็นปัจจุบัน
3. สร้างแนวร่วมที่จะช่วยเฝ้าระวังและแก้ปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ผู้นำทางศาสนา กรรมการสถานศึกษา เครือข่าย ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และหน่วยงานภาครัฐเอกชน
4. นำยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการสู่การปฏิบัติ เพื่อสร้างบรรยากาศภายในโรงเรียนให้มีความหมาย สนุกสนาน ทำทาย และอบอุ่น ด้วยการ
 - 4.1 ดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมให้สะอาด ร่มรื่น ปลอดภัย และไม่มีมุมอับ
 - 4.2 พัฒนาระบบดูแลให้นักเรียนทุกคนมีที่ปรึกษาที่จะติดตามดูแลและเป็นที่ยึดอย่างต่อเนื่อง
 - 4.3 นำศาสนธรรมสู่การเรียนรู้การสอน เพื่อเป็นหลักในการดำรงชีวิตของนักเรียน
 - 4.4 ปฏิรูปการเรียนรู้ด้วยการส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้ค้นพบความสามารถ และมีโอกาสพัฒนาเต็มตามศักยภาพ
 - 4.5 ส่งเสริมให้นักเรียนได้เล่นกีฬา เล่นดนตรี ได้สร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะ ตลอดจนจัดให้มีชุมนุม ชมรม ที่หลากหลายตามความสนใจของนักเรียน
 - 4.6 สนับสนุนให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ท้องถิ่น และระดับชาติ เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นที่เกิด สามารถเผชิญความเปลี่ยนแปลงอย่างรู้ทัน และมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน

4.7 จัดให้นักเรียนเข้าร่วมในกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด หลักสูตร นักศึกษาวิชาทหาร และเข้าร่วมบำเพ็ญประโยชน์ในกิจกรรมสาธารณะ

4.8 ส่งเสริมองค์กรนักเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการนักเรียน ชมรม เพื่อนเตือนเพื่อน เพื่อให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน

กล่าวโดยสรุป รัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการและกรมสามัญศึกษาได้มีนโยบายให้ สถานศึกษาในสังกัดดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาการติดยาเสพติดของนักเรียนมาโดยตลอด แต่ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในปัจจุบันก็ยังคงมีอยู่ และวิธีการแพร่ระบาดที่ซับซ้อน ยิ่งขึ้น ตลอดจนพิษภัยของยาเสพติดก็มีฤทธิ์รุนแรงมากขึ้นกว่าเดิมกรมสามัญศึกษาจึงได้สั่งการ ให้หน่วยงานในสังกัดดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ "พลังแผ่นดิน" ของรัฐบาล โดยจัดตั้ง คณะกรรมการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษามัธยมศึกษา ในระดับกรม ระดับจังหวัดและระดับโรงเรียนเพื่อให้การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดใน สถานศึกษามีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้กรมสามัญศึกษายังได้ดำเนินงานป้องกันและ แก้ไขปัญหายาเสพติดตามนโยบายป้องกันยาเสพติด และยุทธศาสตร์ 9 ประการ ของกระทรวง ศึกษาธิการ ระดับมัธยมศึกษา พ.ศ.2540-2544 โดยให้สถานศึกษาจัดทำแผนงานโครงการ ป้องกันยาเสพติดให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ โดยสอดคล้องความรู้และความสามารถในการ ป้องกันปัญหายาเสพติด โดยประสมประสานกับทุกวิชาชีพ ให้สถานศึกษาร่วมกับหน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน ป้องกันปัญหายาเสพติดร่วมกัน และให้มีการติดตามประเมินผล การดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

สาเหตุของปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในสถานศึกษา

จากการศึกษาผลงานการวิจัยถึงสาเหตุของปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดใน สถานศึกษาหลายเรื่อง ได้แก่ การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเรื่อง โครงสร้างทางสังคมของโรงเรียน กับ การแพร่ระบาดของยาบ้า : ศึกษากรณีโรงเรียนมัธยมศึกษา (2542) ผลจากการศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพปัจจุบันและปัญหาการมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่ตำรวจกับโรงเรียนในการดำเนินงานตาม นโยบายโครงการโรงเรียนสีขาวเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด การพนัน สื่อลามกอนาจาร และการทะเลาะวิวาท (2542) ผลการวิจัยเรื่อง การดำเนินการและปัญหาอุปสรรคในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของยาบ้าในโรงเรียนมัธยมศึกษา (2540) ตลอดจนผลการศึกษา วิจัย เรื่องพฤติกรรมการใช้ยาบ้าของนักศึกษา : กรณีนักศึกษาวิทยาลัยเกษตรกรรมและวิทยาลัย เทคนิคในภาคกลาง สังกัดกรมอาชีวศึกษา (2539) รวมถึงการศึกษาวิจัยในหลายเรื่องที่เกี่ยวข้อง กับปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในสถานศึกษาและในสังคมไทยปัจจุบัน พบข้อมูลที่

ลำดับดังนี้ (กรมสามัญศึกษา, 2543 ก, หน้า 3 - 5)

1. โครงสร้างทางสังคม ซึ่งในที่นี้หมายถึงการจัดระเบียบทางสังคมของสถานศึกษา มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับครู เป็นระบบความสัมพันธ์แนวดิ่ง เป็นแบบสั่งการ ผู้สอนทำงานเฉพาะหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพิกเฉยต่อปัญหาเยาเสพติด ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับนักเรียนเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจโดยปราศจากการตรวจสอบ การควบคุมทางสังคมที่ผู้สอนมีต่อนักเรียนส่วนใหญ่เป็นการควบคุมบังคับจากภายนอก ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับอาจารย์เป็นความสัมพันธ์แนวราบ ระหว่างอาจารย์ในหมวดวิชาเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน มี 5 ลักษณะคือ 1. แบบยอมรับผู้ที่ฝ่าฝืนระเบียบของโรงเรียนได้ 2. แบบยอมรับกันในกลุ่มเด็กเรียน 3. แบบยอมรับกันในกลุ่มนักเรียนเกเร 4. แบบยอมรับและเกรงกลัวกันแบบกลุ่มมาเฟีย 5. แบบเอื้ออาทรกันในกลุ่ม ในขณะที่นักเรียนถูกกระทำจากการจัดระเบียบทางสังคมและมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนนักเรียนมีการทำทนายระเบียบ ยอมรับการฝ่าฝืนระเบียบมีการต่อรองหลบไปมั่วสุมตามห้องน้ำและมุมปลอดภัย ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเช่นนี้ มีผลต่อระยะห่างทางสังคมระหว่างผู้สอนกับนักเรียน การขาดความรักและความเอื้ออาทรต่อนักเรียน ขาดการควบคุมจากภายใน การควบคุมบังคับจากภายนอกไม่ได้ผล มีผลต่อการแพร่ระบาดของยาเสพติดในโรงเรียน

1.1 เจือไนที่มีผลต่อการแพร่ระบาดของยาเสพติดในสถานศึกษาคือ

1.1.1 บริบทภายนอกสถานศึกษา ได้แก่ครอบครัว กลุ่มเพื่อนและสภาพแวดล้อมรอบ ๆ สถานศึกษาที่มีแหล่งยาเสพติด ซ้อหาขายง่าย ผู้ซื้อรวมกันซื้อในราคาทีพอซื้อได้ ผู้ขายมีกำไรค่อนข้างมากในการจำหน่าย มีผลต่อการเพิ่มของผู้ค้ายาเสพติด รวมทั้งความไม่ลงรอยกับบรรทัดฐานในโรงเรียนกับบรรทัดฐานนอกโรงเรียน

1.1.2 บริบทภายในสถานศึกษา ได้แก่สถานศึกษามีขนาดใหญ่ โครงสร้างซับซ้อนยากเกินกว่าที่จะควบคุม ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อยาเสพติด การจัดการของโรงเรียนที่ให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นต้องเดินเรียนตลอดทั้งวัน จัดแผนการเรียนไม่เหมาะสม มีคาบว่างติดกันหลายคาบ จัดห้องน้ำไว้นอกอาคารเรียนห่างจากการควบคุม ห้องน้ำทึบและมีทางเข้าออกหลายทาง อาคารเรียนและรั้วโรงเรียนมีลักษณะที่ไม่เหมาะสม นำยาเสพติดที่ผู้ขายมีกำไรดีเข้าสู่โรงเรียนได้ง่าย ข่ายง่าย ไม่มีคนคุม การควบคุมไม่ได้ผล โรงเรียนเอาผิดไม่ได้ เหล่านี้ล้วนเป็นเจือไนที่มีผลต่อการเข้าไปติดยาเสพติดและการแพร่ระบาดในสถานศึกษา

1.2 เครือข่ายการแพร่ระบาดของยาเสพติด พบว่าการเข้าไปติดยาเสพติดของนักเรียนจะดำรงอยู่ได้ ไม่เพียงแต่ผู้เรียนจะต้องมีกลไกในการหาเงินมาซ้อยาเสพติดมาใช้

สมัครสอบเท่านั้น การสรรหาเครือข่ายในการจัดหายาเสพติดมาใช้จากแหล่งยาเสพติดในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาก็มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ และการแพร่ระบาดของยาเสพติดในสถานศึกษา สำหรับแบบแผนของเครือข่ายการแพร่ระบาดของยาเสพติดที่พบ มี 5 แบบแผน คือ

- 1.2.1 ผู้เรียนที่เป็นผู้ขายรับจากผู้จำหน่ายรายใหญ่โดยตรงและนำมาจำหน่ายในสถานศึกษา
- 1.2.2 ผู้เรียนที่เป็นผู้ขาย รับมาจากผู้จำหน่ายรายย่อย
- 1.2.3 ผู้จำหน่ายรายย่อย นำมาส่งให้กับผู้เรียนที่เป็นผู้ขายที่รั้วด้านหลังสถานศึกษา
- 1.2.4 ผู้เรียนที่เป็นผู้ขายรายย่อยและมาเรียนเป็นครั้งคราวนำมาขายในสถานศึกษา
- 1.2.5 คนนอกที่เป็นผู้จำหน่ายรายย่อยเข้ามาขายเองถึงในสถานศึกษา จากนั้นผู้ซื้อจะนำยาเสพติดไปใช้ร่วมกับเพื่อนในกลุ่ม 1-3 คน

1.3 การมีส่วนร่วมค่อนข้างน้อย ระหว่างบุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษาด้วยกัน และระหว่างบุคลากรในสถานศึกษากับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง และประชาชน ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด พบว่ามีตำรวจจำนวนไม่มากนัก รวมทั้งผู้นำชุมชน ประชาชน ร่วมดำเนินงานกับสถานศึกษา นอกจากนี้ยังพบว่าครู-อาจารย์ส่วนใหญ่ บุคคลภายนอกทั้งภาครัฐภาคธุรกิจ ชุมชน ผู้ปกครอง และประชาชน มีส่วนร่วมค่อนข้างน้อยในกระบวนการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ตามขั้นตอนดังนี้

- 1.3.1 การรับรู้ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ
- 1.3.2 การร่วมคิด ร่วมวางแผน
- 1.3.3 การร่วมปฏิบัติ
- 1.3.4 การร่วมกำกับ ติดตาม ประเมิน

1.4 สถานศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่มีแนวทางในการประสานงาน และดำเนินงานร่วมกับองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดต้องการให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการ ร่วมประชุม วางแผน ดำเนินงาน กำกับ ติดตามต้องการให้เจ้าหน้าที่ตำรวจช่วยเหลือ ควบคุมแหล่งมั่วสุมในบริเวณใกล้เคียงและรอบ ๆ สถานศึกษาช่วยปราบปรามจับกุมผู้กระทำความผิดกฎหมายจัดสายตรวจเข้าตรวจตราในบริเวณสถานศึกษาเป็นประจำโดยเปลี่ยนแปลงเวลาตามความเหมาะสมช่วยสอดส่องรายงานปัญหาพฤติกรรมเบี่ยงเบนของนักเรียนเป็นวิทยากรอบรมนักเรียนให้ความรู้ด้านกฎหมายความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและเรื่องอื่น ๆ อำนาจความสะอาดด้านการจราจร เป็นที่ปรึกษาเป็นพี่ของสถานศึกษา

ในกรณีเกิดปัญหาเร่งด่วน และเป็นสื่อกลางระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

สรุป จากผลการศึกษาวิจัยข้างต้นและจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายเรื่อง ทั้งงานวิจัยในประเทศ และงานวิจัยในต่างประเทศ จะพบว่าปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ไม่เพียงแต่จะมีผลมาจากปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญคือ ประการแรก ปัจจัยเสี่ยงด้านตัวบุคคล หมายถึง คุณลักษณะส่วนบุคคล เช่น ต่อต้านสังคม มีเจตคติที่ต่อต้านการสูบบุหรี่ เสพสุรา ใช้สารเสพติด ประการที่สอง ปัจจัยเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง เงื่อนไขที่เป็นปัจจัยเสี่ยงด้านการเกี่ยวข้องกับ สารเสพติด เช่นกลุ่มเพื่อน ครอบครัว ชุมชน สังคม เท่านั้น ในขณะที่เดียวกันเงื่อนไขบางประการที่ เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ได้แก่ เงื่อนไขภายในสถานศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องกับความไม่เหมาะสม ของอาคารสถานที่ ห้องน้ำห้องส้วมนักเรียน ห้องเรียน มุมอับ ดาดฟ้า ใต้ถุนอาคารเรียน ร้ว เงื่อนไขด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และ เงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา ได้แก่ โรงเรียนมีชุมชนแออัดเรียงรายรอบโรงเรียน ผู้ปกครอง เกี่ยวข้องกับสารเสพติด สภาพแวดล้อมรอบโรงเรียนและบริเวณใกล้เคียงเชื้อต่อการมีส่วนร่วม เกี่ยวข้องกับยาเสพติด เงื่อนไขเหล่านี้ล้วนแต่มีผลต่อการแพร่ระบาดของยาเสพติดในสถานศึกษา ด้วยเช่นกัน ในขณะที่สถานศึกษาส่วนใหญ่ต่างจัดกิจกรรมอย่างหลากหลายเพื่อป้องกันแก้ไข และลดปัญหาดังกล่าวค่อนข้างมากแต่แนวโน้มของปัญหากลับเพิ่มขึ้นในทิศทางตรงกันข้าม

แนวคิดในการดำเนินงานป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา

แนวคิดของนักเรียน

จากการศึกษาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ (กระทรวง ศึกษาธิการ, 2543 ข) ซึ่งเป็นผลที่ได้จากการศึกษาที่ได้จากนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและ กรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยจำแนกตามกลุ่มผู้เรียนเป็น 5 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก กลุ่มผู้เรียนที่ยังไม่เคยใช้ยาเสพติด กลุ่มที่สอง กลุ่มผู้เรียนที่มีประสบการณ์ ในการใช้ยาเสพติด กลุ่มที่สาม กลุ่มผู้เรียนที่ติดยาเสพติด กลุ่มที่สี่ กลุ่มผู้เรียนที่จำหน่ายยา เสพติด และกลุ่มที่ห้า กลุ่มผู้เรียนที่ติดยาเสพติดและบำบัดรักษาหายแล้ว ทำให้ทราบแนวทาง และกลวิธีในการดูแลนักเรียนกลุ่มต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ปกครองและครูในการ ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของนักเรียน

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างคือ กลุ่มผู้เรียนที่มีประสบการณ์ในการใช้ยาเสพติด หรือนักเรียนกลุ่มเสี่ยง คุณลักษณะของนักเรียนกลุ่มนี้คือ ผู้เรียนมักจะมีมาจากครอบครัวแตกแยก ขาดความรักความอบอุ่น คบเพื่อนเกเร ความประพฤติก้าวร้าว ที่พักตั้งอยู่ในชุมชนแออัด สิ่งแวดล้อมไม่ดี ไม่สนใจการเรียน ขาดเรียน ผลการเรียนต่ำ ผิดหวังในชีวิต มัวลุ่มในสิ่งที่ไม่เป็น

ประโยชน์ ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ยากจน มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน ไม่ตรงต่อเวลา มีผู้ปกครองและครูอาจารย์ที่ไม่หันหน้าเข้าหากัน ผู้ปกครองและตัวนักเรียนไม่ให้ความสนใจในการเรียน นักเรียนใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย ประพฤติตนเกินวัย ผู้ปกครองมีความรู้่น้อย มีบุคคลในครอบครัวติดยาเสพติด ขาดตัวอย่างที่ดี ขาดผู้แนะแนวทางที่ถูกต้อง

กลวิธีในการดูแลนักเรียนกลุ่มนี้ คือ ทุกฝ่ายต้องร่วมมือประสานงานกันในการแก้ไข ปัญหา ควรเน้นมาตรการให้ความช่วยเหลือ เพื่อลดพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ ให้ความรู้ในเรื่องที่จะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ให้รู้ถึงโทษของยาเสพติด และจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อต่อต้านยาเสพติดดังนี้

1. ให้ความรักความเข้าใจ ดูแลเอาใจใส่ สอดส่องดูแล ให้ความอบอุ่นอย่างใกล้ชิด เป็นที่ปรึกษา จัดบริการให้คำปรึกษา เน้นการแนะแนว ฝึกทักษะชีวิต ให้ผู้เรียนเข้าใจกลวิธีแก้ปัญหา
2. ใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อน ให้ความช่วยเหลือเพื่อนที่มีปัญหา ให้กลุ่มไม่ใช้ยาเสพติด ดูแลกลุ่มที่ทดลองใช้ยาเสพติด สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมและให้ความสำคัญกับกลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้ให้มาก
3. จัดให้มีพี่เลี้ยง ครูพี่เลี้ยง โดยผู้เรียนเลือกเอง ให้เป็นผู้ที่ตนไว้วางใจเพื่อจะได้ปรับทุกข์และขอคำปรึกษาได้ทุกเรื่อง
4. ดำเนินมาตรการป้องกันปราม ใช้การตรวจค้นและสุ่มตรวจปัสสาวะกับผู้เรียนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนเป็นครั้งคราวโดยไม่แจ้งล่วงหน้า
5. จัดทำกลุ่มบำบัดในลักษณะของค่ายนักเรียน ในสถานศึกษา โดยมีครูอาจารย์ คอยดูแลอย่างใกล้ชิด ประสานผู้ปกครองนักเรียน นักศึกษา ร่วมกันดูแลเอาใจใส่
6. ครูอาจารย์ ผู้ปฏิบัติงานด้านการป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษา ควรได้รับการอบรมให้มีความรู้และประสบการณ์ในการแก้ปัญหาในกลุ่มผู้เรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงกลุ่มนี้ โดยเฉพาะนักเรียนกลุ่มเสี่ยงเป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มในการติดยาเสพติดได้มาก

ดังนั้นแนวคิดในการดำเนินงานป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและให้นักเรียนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหานี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนกลุ่มเสี่ยง เพราะนักเรียนกลุ่มนี้รู้และเข้าใจปัญหาและสาเหตุของตัวเองว่าเขาเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดได้อย่างไร อันจะเป็นแนวทางที่ถูกต้องตรงประเด็นสำหรับโรงเรียนในการป้องกันปัญหาการติดยาเสพติดของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับสำนักพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (2541, หน้า 10 – 11) สรุปการให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดในโรงเรียน การให้นักเรียน

มีส่วนร่วมรับรู้และมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น จะเป็นแนวทางให้เกิดการยอมรับและยึดถือปฏิบัติตามโดยคุชฎีอีกทั้งเป็นแนวร่วมในการดำเนินงาน ง่ายต่อการขยายผล ไปสู่นักเรียน

นอกจากนั้นการที่นักเรียนได้มีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ จะเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพ ความเป็นผู้นำและทักษะทางสังคมให้แก่ นักเรียน เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ที่สำคัญเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดให้แก่ นักเรียนทุกคนด้วย

แนวคิดของผู้ปกครอง

สาเหตุของปัญหานักเรียนเสพยาเสพติด จากการวิจัยและพัฒนาโครงการพัฒนาระบบป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา (กรมสามัญศึกษา, 2542) พบว่า ผู้ปกครองเป็นสาเหตุหนึ่งในการทำให้นักเรียนเข้าไปสู่วงจรของยาเสพติด ทั้งในลักษณะที่เป็นทั้งผู้เสพและผู้ขาย โดยมีสาเหตุดังนี้

1. ความยากจนของครอบครัว ทำให้นักเรียนเกิดความขัดสนในเรื่องเงินทองที่จะนำมาใช้จ่ายในเรื่องการเรียน หรือเรื่องส่วนตัวอื่น ๆ เด็กกลุ่มนี้จะถูกชักจูงได้ง่ายในการใช้ยาเสพติด โดยผู้ค้าจากการชักชวนให้ทดลองเสพจนติด และให้เด็กเป็นผู้ขายเพื่อแลกกับยาเสพติดหรือเงินที่ได้จากการขาย
2. ครอบครัวแตกแยกและมักจะต้องอาศัยอยู่กับคนอื่น เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย หรือญาติพี่น้อง เด็กขาดความรักความอบอุ่น ขาดที่ปรึกษาแนะนำ ทำให้เด็กมีปัญหาทางด้านจิตใจและหันไปใช้ยาเสพติดได้ง่าย
3. ขาดความเอาใจใส่ หรือไม่ได้อบรมเลี้ยงดูบุตรเอง เพราะไม่มีเวลาต้องทำงานมาก สนใจแต่เรื่องงาน จนลืมสนใจลูกหรือใกล้ชิดกับลูก เด็กจึงขาดการชี้แนะในสิ่งที่ถูกต้อง และให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อน และเชื่อเพื่อนมากกว่าผู้ปกครอง
4. ผู้ปกครองขาดความรู้ความเข้าใจในโทษและพิษภัยของยาเสพติด จึงไม่ให้ความสำคัญในเรื่องนี้มากนักในการให้คำแนะนำอบรมบุตรหลาน หรืออาจเห็นเป็นเรื่องปกติ เพราะในชุมชนหรือในสังคมที่อยู่อาศัยมีการเสพและการขายอยู่แล้ว
5. ขาดความร่วมมือกับโรงเรียนและมีส่วนร่วมป้องกันและแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ กับโรงเรียนน้อยเนื่องจากคิดว่าหน้าที่ของผู้ปกครอง คือ นำลูกมาเข้าเรียนและหาเงินทองส่งเสียเป็นค่าใช้จ่ายในการเรียนเท่านั้น นอกนั้นเป็นหน้าที่ของทางโรงเรียนที่จะต้องอบรมสั่งสอนดูแลและแก้ปัญหาให้กับนักเรียนไม่ใช่หน้าที่ของผู้ปกครองที่ต้องร่วมแก้ปัญหากับทางโรงเรียนซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของกรมสามัญศึกษา (2543 ข) ในเรื่องปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของโรงเรียนว่า ปัญหาที่โรงเรียนพบมากที่สุดคือ ขาดความร่วมมือจาก

ผู้ปกครอง ซึ่งมีจำนวนมากถึง 529 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 25.66

จากสาเหตุดังกล่าวข้างต้นที่เป็นปัญหาและสาเหตุให้นักเรียนใช้ยาเสพติดหรือเข้าสู่ วงจรของยาเสพติด ผู้ปกครองต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดใหม่ ในการมีส่วนร่วมเพื่อช่วยโรงเรียนหรือ สถานศึกษาในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในส่วนที่ผู้ปกครองเป็นสาเหตุ เพราะโดย หน้าที่ของผู้ปกครองย่อมต้องดูแลรับผิดชอบบุตรหลานอยู่แล้ว ขอให้พ่อแม่และผู้ปกครองทุกคน ในครอบครัวตระหนักว่า ความรักและความเข้าใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยเหลือเด็กให้รอดพ้นจาก การติดยาเสพติด บางครั้งพ่อแม่อาจจะเหน็ดเหนื่อยหรือท้อใจกับพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกแต่ ต้องเชื่อมั่นว่าท่านช่วยลูกของท่านได้ แล้วความสำเร็จจะเกิดขึ้นในไม่ช้า (สุชาติ เลาบริพัตร, 2542 ก, หน้า 45)

แนวคิดของโรงเรียน

แนวคิดในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา มุ่งเน้น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถานศึกษา ให้เป็นฐานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างเป็น ระบบ โดยนำแนวคิดเชิงระบบมาใช้ประโยชน์ในงานบริหารจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพงานด้าน การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยให้บุคลากรหลายฝ่ายในโรงเรียน มีส่วนร่วมคิดร่วม ทำให้การสนับสนุนและร่วมรับผิดชอบต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหามากยิ่งขึ้น มีการกระจาย อำนาจการบริหาร ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์และใกล้ชิดกับผู้เรียนมากที่สุด ได้แก่ ครู – อาจารย์ เพื่อให้เกิดความตระหนักในปัญหาและเกิดความร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดใน โรงเรียน

แนวคิดในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่ว่าบุคลากรในสถานศึกษา ทุกฝ่ายน่าจะมีความกระตือรือร้น ความตั้งใจเป็นพิเศษในการที่จะแก้ไขปัญหากับสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือปัญหาที่มีผลกระทบต่อนักเรียน มีผลกระทบต่องาน และมีผลกระทบต่อทุน ทางสังคมและทุนทางเศรษฐกิจที่อยู่ในแวดวงความเกี่ยวข้องของตน โดยหากสถานศึกษาได้รับความร่วมมือจากครู – อาจารย์ และบุคลากรในสถานศึกษาทุกฝ่ายอย่างจริงจัง น่าจะแก้ไข ปัญหาได้ โดยแนวคิดนี้ครู – อาจารย์และบุคลากรในสถานศึกษาน่าจะมีส่วนร่วมให้คำปรึกษา ให้การสนับสนุน และร่วมให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนช่วยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการคิด วางแผน ปฏิบัติ ติดตามและประเมินอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การป้องกันและแก้ไข ปัญหาเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

จากการศึกษาวิจัยพบว่า เงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อการแพร่ระบาดของ สารเสพติดในสถานศึกษา คือ โครงสร้างทางสังคมหรือการจัดระเบียบทางสังคมของสถานศึกษา หากสถานศึกษาต้องการให้การแพร่ระบาดของยาเสพติดลดลง สถานศึกษาควรปรับกระบวนการ

ของการพัฒนา คือ อุดมการณ์ เป้าหมาย และกระบวนการที่มุ่งเน้น "คน" เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยเน้นนโยบายการปรับปรุงโครงสร้างทางสังคม ปรับปรุงการจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา ซึ่งเชื่อว่าจะจะเป็นทางเลือกที่มีผลสำคัญต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาได้ตรงกับรากเหง้าที่แท้จริงของปัญหา โดยยุทธศาสตร์หลักในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของสารเสพติดในสถานศึกษา จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงแนวคิดที่สำคัญคือ

1. หลักคิด คิดเชิงระบบ (System Approach) โดยกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ ต้องเริ่มต้องเริ่มจากการศึกษาวิจัยเพื่อค้นหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาสารเสพติดในสถานศึกษาของตนให้ชัดเจนก่อน และจึงร่วมกำหนดนโยบาย ร่วมคิดหาทางเลือกและร่วมประเมินทางเลือกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสาเหตุของปัญหาและบริบทของโรงเรียนแต่ละแห่ง เพื่อนำมาใช้ในการวางแผน/โครงการแล้วลงมือดำเนินงานป้องกันและแก้ไขตามแผน/โครงการที่กำหนด โดยมีการกำกับ ติดตาม ประเมิน และปรับปรุงโดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ส่วนองค์ประกอบสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิธีคิดเชิงระบบเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาของสถานศึกษาน่าจะมีดังต่อไปนี้

1.1 ปัจจัย (Input) คือสิ่งต่างที่ก่อให้เกิดการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ได้แก่

1.1.1 ทุนทางทรัพยากรบุคคล คือ ครู - อาจารย์ นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ฯลฯ

1.1.2 ทุนทางทรัพยากรวัตถุ คือ วัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ สิ่งของ เงินงบประมาณ ทุนการศึกษา

1.1.3 ทุนทางทรัพยากรสารสนเทศ ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ

1.1.4 ทุนทางวัฒนธรรม คือ ความรัก ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีน้ำใจต่อกันในสถานศึกษาและในสังคมไทย

1.1.5 ทุนทางสังคม คือ ระบบคุณค่า อุดมการณ์ ความเชื่อ ที่อยู่บนพื้นฐานของการเคารพต่อธรรมชาติ การดำรงรักษามรรคาไว้ได้ รวมทั้งมีความเอื้ออารีต่อกัน

1.1.6 ทุนทางปัญญา คือภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเรียนรู้ที่ชุมชนสร้างสรรค์และสั่งสมมาเพื่อการดำรงชีพ รวมทั้งผู้นำทางปัญญาหรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาในการป้องกันและแก้ไขปัญหาและมีบทบาทในการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน

1.2 กระบวนการ (Process) คือ กระบวนการแปรสภาพของปัจจัยตามข้อ 1.1 ให้เป็นผลผลิตออกไปจากระบบ กระบวนการเปลี่ยนแปลงปัจจัยให้เป็นผลผลิตในระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของโรงเรียนมีหลายประการ ได้แก่ กระบวนการศึกษาสภาพปัจจุบันและ

ปัญหารวมทั้งการหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา กระบวนการวางแผน การลงมือปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด กระบวนการจัดโครงสร้าง หรือกระบวนการเฝ้าระวัง ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในสถานศึกษา กระบวนการควบคุม การประเมิน และการตัดสินใจ รวมทั้งกระบวนการพัฒนาองค์กร ทั้งนี้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา เป็นเป้าหมายหลัก

1.3 ผลผลิต (Output) เป็นผลที่ได้จากระบบของสถานศึกษา ได้แก่ ผลผลิตที่ได้จากระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อส่งออกสู่สภาพแวดล้อม ส่งออกสู่สังคม ซึ่งจะมีทั้งผลผลิตที่ตรงตามวัตถุประสงค์และผลผลิตที่ไม่พึงประสงค์นั้นคือนักเรียนทั้ง 5 กลุ่ม ที่มีลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่ ไม่ลอง ไม่เสพ ไม่จำหน่าย ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ผู้เรียนซึ่งทดลองใช้ติดยาเสพติด และจำหน่ายยาเสพติด รวมทั้งกลุ่มที่ออกจากกระบวนการบำบัดรักษาแล้ว

1.3.1 การมีส่วนร่วม (Participation and Collaboration) หมายถึงการมีส่วนร่วมของนักเรียน ผู้ปกครองและครู ร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างจริงจัง คือ

1.3.1.1 ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

1.3.1.2 ร่วมคิด ร่วมวางแผน

1.3.1.3 ร่วมปฏิบัติ ติดตาม

1.3.1.4 ร่วมประเมินการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาโดยทุกฝ่ายในสถานศึกษา เพื่อสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและ ความผูกพันที่จะมุ่งมั่น ร่วมมือ ร่วมใจกันป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของสถานศึกษา อย่างจริงจังและทั่วถึงทั้งโรงเรียน

1.3.2 การกระจายอำนาจ (Decentralization) ในการตัดสินใจ และในการใช้ทรัพยากรทั้งที่เป็นทางวัตถุ ทุนทางปัญญา และทุนทางสังคม ให้กับผู้มีส่วนร่วมในสถานศึกษา โดยตรง คือ นักเรียน ผู้ปกครอง ครู – อาจารย์ซึ่งอยู่ใกล้ชิดผู้เรียนมากที่สุด รวมทั้งให้การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) ในด้านต่าง ๆ แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา นั่นคือ

1.3.2.1 การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร

1.3.2.2 การสนับสนุนด้านวัสดุสิ่งของ เงิน ทรัพยากรต่าง ๆ

1.3.2.3 การสนับสนุนด้านจิตใจ อารมณ์

1.3.2.4 การสนับสนุนด้านการประเมิน

1.3.3 การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา (Child – Centered Development) นั่นคือ การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

ของสถานศึกษาการดำเนินงานต่าง ๆ ของสถานศึกษาจำเป็นต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญได้แก่ การปรับปรุงคุณลักษณะ (Specification) และปรับปรุงอาคารสถานที่ ห้องน้ำห้องส้วม อาคารเรียน โรงอาหาร รั้ว ดาดฟ้า ใต้ถุนอาคารเรียน ให้เหมาะสม รวมทั้ง การปรับปรุงระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสถานศึกษาให้เหมาะสมมากขึ้น เช่น ระเบียบการ แต่งกาย เลือเสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ โดยมีจุดยืนคือให้ความเคารพในสิทธิ เสรีภาพและ ความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนให้มากยิ่งขึ้น

1.3.4 การนำแนวคิดการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ได้แก่

1.3.4.1 ใช้ในการควบคุมคุณภาพการศึกษาด้านสุขภาพอนามัยผู้เรียน โดย กำหนดมาตรฐานการศึกษาในด้านนี้ขึ้น แล้วจึงดำเนินการพัฒนาไปสู่มาตรฐานที่กำหนดไว้

1.3.4.2 การตรวจสอบ ทบทวนและปรับปรุงคุณภาพการศึกษา โดยการ ตรวจสอบ ทบทวน และปรับปรุงการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดทั้งระบบของ สถานศึกษา

1.3.4.3 การประเมินและรับรองคุณภาพการศึกษาด้านการป้องกันและแก้ไข ปัญหายาเสพติดของสถานศึกษา เพื่อรับรองคุณภาพโดยองค์กรภายนอกกระทรวง

กล่าวโดยสรุป สถานศึกษาควรนำแนวคิดเชิงระบบมาใช้ในการพัฒนาระบบป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติด/แก้ปัญหาวุฒิกรรมความเบี่ยงเบนของนักเรียนให้มากยิ่งขึ้น โดยเริ่ม จาก ครู – อาจารย์ ทุกฝ่ายในโรงเรียนร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ร่วมศึกษาปัญหาและสาเหตุที่แท้จริง ของปัญหา ความเบี่ยงเบนของนักเรียนในโรงเรียนแล้วร่วมกัน วิเคราะห์ทางเลือกในการแก้ปัญหา เลือกทางเลือกในการแก้ปัญหาที่เหมาะสมร่วมปฏิบัติ กำกับ ติดตาม และประเมิน โดยตั้งอยู่บน พื้นฐานของความรัก ความเข้าใจ ความเชื่ออาทร ความปรารถนาดีต่อกันอย่างจริงใจ และการมี ส่วนร่วมรับผิดชอบของครู - อาจารย์ทุกฝ่ายในโรงเรียนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง การมองปัญหา ยาเสพติดที่เกิดขึ้นในโรงเรียนโดยไม่คิดแยกส่วน เพราะปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับ ปัญหาอื่นอย่างแยกไม่ออก เช่น ปัญหานักเรียนหนีเรียน ปัญหาสื่อลามกอนาจาร ปัญหาการ ทะเลาะวิวาท เป็นต้น การมองปัญหาองค์รวมอย่างเป็นระบบ และ การมีส่วนร่วมในการป้องกัน แก้ไขปัญหายาเสพติดของนักเรียน ผู้ปกครอง ครู – อาจารย์ เพื่อลดปัญหาการติดยาเสพติดของ นักเรียน เชื่อว่าจะช่วยให้การพัฒนาระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ในโรงเรียนเกิด ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

แนวคิดระดับชาติ

ด้วยปัจจุบันปัญหายาเสพติดได้กลายเป็นปัญหาวิกฤติสำคัญของประชาคมโลก โดยเฉพาะสำหรับประเทศไทยนั้น ปัญหานี้ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วและมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความมั่นคงของชาติ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและคุณภาพของประชากร รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายสำคัญเร่งด่วนในการแก้ปัญหาดังกล่าว โดยใช้หลักการแนวคิด การป้องกันนำหน้าการปราบปราม ผู้เสพต้องได้รับการบำบัด ผู้ค้าต้องได้รับการลงโทษอย่างเด็ดขาด รวมทั้งได้ระดมความคิดเห็นจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการณระดมความคิดเห็นเพื่อกำหนดแนวทางในการเอาชนะยาเสพติด ซึ่งจากการประชุมดังกล่าวได้มีความเห็นร่วมกันว่า แนวทางการแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานการณ์ปัจจุบันจะต้องคิดใหม่ ทำใหม่ โดยทุกองคาพยพในสังคมจะต้องผนึกกำลังร่วมกันให้เป็นพลังแผ่นดิน เพื่อเอาชนะยาเสพติดให้ได้โดยเร็ว

เพื่อให้การดำเนินงานในการเอาชนะปัญหายาเสพติดตามแนวนโยบายของรัฐบาลที่ได้ประกาศไว้ต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้กำหนดแนวทางในการเอาชนะยาเสพติดไว้ดังนี้

1. การปลูกพลังแผ่นดินและการป้องกัน กระตุ้นและปลูกจิตสำนึกของคนชาติให้มีความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนตระหนักถึงพิษภัยของยาเสพติดที่มีต่อประเทศชาติ และบังเกิดความมุ่งมั่นที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหายา โดยตระหนักว่าการที่จะเอาชนะยาเสพติดได้มิใช่หน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่ง แต่ทุกองคาพยพในสังคมจะร่วมกันผนึกกำลังเป็นพลังของแผ่นดิน เข้าต่อสู้และเอาชนะยาเสพติดให้ได้โดยเร็ว โดยใช้มาตรการป้องกันนำหน้าการปราบปราม ด้วยการดูแล และสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็ก เยาวชน และกลุ่มเสี่ยงต่าง ๆ ตลอดจนเสริมความเข้มแข็งและส่งเสริมคุณธรรมให้แก่สถาบันทางสังคมต่าง ๆ โดยเริ่มต้นจากสถาบันครอบครัวรวมทั้งเสริมสร้างมาตรการป้องกันและเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่หมู่บ้านตามแนวชายแดน

2. การควบคุมตัวยาและสารเคมี ตรวจสอบ ควบคุม และสกัดกั้น สารตั้งต้นและเคมีภัณฑ์ พร้อมทั้งอุปกรณ์ในการผลิตยาเสพติดซึ่งจะออกไปสู่แหล่งผลิตที่สามารถนำไปใช้ในการผลิตยาเสพติด ทั้งภายในและภายนอกประเทศ รวมทั้งควบคุมตัวยาหรือสารอื่นที่อาจสามารถนำมาใช้ทดแทนยาเสพติดได้

3. การปราบปราม พัฒนาบุคลากรทั้งทางด้านความรู้ จิตสำนึกและพลังศรัทธา ควบคู่กับการพัฒนาเทคโนโลยี วิธีการ และการสนับสนุนต่าง ๆ ในการสืบสวนปราบปราม ตลอดจนนำมาตรการทางกฎหมายต่าง ๆ ที่มีอยู่มาใช้รื้อถอน และทำลายเครือข่ายการผลิต นายทุน ผู้ค้า

รายใหญ่ ผู้มีอิทธิพล ผู้สมคบ ผู้ชน ผู้ค้ารายกลางและรายย่อย ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดอย่างเฉียบขาด

4. การบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ ทำลายโครงสร้างของปัญหาเสพติด โดยตัดวงจรของยาเสพติดด้วยการแยกผู้เสพติดออกมาบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ ทั้งโดยระบบสมัครใจและระบบบังคับ ตลอดจนจัดให้มีระบบการติดตาม ช่วยเหลือ และให้กำลังใจ แก่ผู้ที่ผ่านการบำบัดฟื้นฟู เพื่อสามารถกลับคืนสู่ครอบครัว ชุมชน และดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข ควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพและการใช้ทรัพยากรของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของทางราชการ เอกชน และประชาชน เพื่อให้ผู้เสพติดมีโอกาสดำเนินการบำบัดรักษาฟื้นฟูที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพอย่างทั่วถึง

5. การข่าว จัดและพัฒนางานด้านการข่าว การประสานการข่าว และการปฏิบัติการด้านการข่าวของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ให้เป็นระบบ สามารถสนับสนุนการปราบปราม เครือข่าย ผู้ผลิต นายทุน ผู้มีอิทธิพล ผู้สนับสนุน ผู้ค้ารายสำคัญ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติด

6. การอำนวยความสะดวกและการประสานงาน พัฒนางานด้านการอำนวยความสะดวกเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการปฏิบัติงานร่วมกันของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมตลอดทั้งทุกส่วนของสังคมไทย โดยขจัดปัญหาอุปสรรคและข้อขัดข้องต่าง ๆ ให้หมดสิ้นไป (โดยทลายกำแพงของส่วนราชการต่าง ๆ เพื่อเป็นการเปิดกว้างให้มีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด)

สรุป การดำเนินงานในการแก้ไขปัญหายาเสพติดของรัฐบาลตามแนวคิดข้างต้นจะต้องยึดพื้นที่เป็นหลักในการดำเนินงานเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสนับสนุนให้ทุกฝ่ายเข้ามามีบทบาทมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายา โดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหายา และให้ความสำคัญแก่การป้องกัน โดยเน้นการสร้างภูมิคุ้มกัน แก่เด็กและเยาวชน เพื่อลดอุปสงค์ด้านยาเสพติด ควบคู่ไปกับการเพิ่มประสิทธิภาพในการบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยา การปราบปรามอย่างเฉียบขาดจริงจัง เพื่อลดปริมาณอุปทานยาเสพติด (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2544, หน้า 203 – 206)

การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research - PAR)

ความหมาย

การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) เป็นกระบวนการทางประชาธิปไตยอย่างหนึ่งที่บุคคลจำนวนหนึ่งนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยและลงมือกระทำด้วยตนเองมาปรับปรุงแก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงสังคมของตน

นิยาม

การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) อาจนิยามว่าเป็นวิธีที่ช่วยประชาชนให้สามารถควบคุมชีวิตของเขาเอง ผ่านกระบวนการของสหวิชาการ โดยสร้างความรู้ใหม่ขึ้นจากการผสมผสานความรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเข้าด้วยกัน แล้วใช้ความรู้ใหม่นั้นเปลี่ยนแปลงหรือปฏิรูปความเป็นจริงในสังคม (Realities) ของเขา

ในกระบวนการวิจัยแบบที่เราคุ้นเคยไม่ว่าจะเป็นกระบวนการวิจัยทางวิทยาศาสตร์หรือทางสังคมศาสตร์ก็ตามนักวิจัยจะเป็นผู้แสดงบทบาทนำในการวิจัยในการริเริ่มการทำวิจัยและเป็นผู้มีอำนาจรับผิดชอบในกระบวนการวิจัยทั้งหมด ตั้งแต่การตัดสินใจเลือกและกำหนดปัญหาที่จะวิจัย วางแผนการวิจัย ดำเนินการวิจัย จนกระทั่งนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ตามที่ผู้วิจัยเห็นสมควร ตลอดกระบวนการดังกล่าว ประชาชนหรือชุมชนที่ตกเป็นประชากรหรือตัวอย่างของการวิจัยนั้น ๆ ไม่เคยมีโอกาสร่วมหรือมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นหรือร่วมรับรู้ในการวิจัยนั้น ๆ เลย (นอกจากเป็นผู้ให้ข้อมูลหรือเป็นสิ่งทดลองของการวิจัย) หากแต่เป็นการสนองความอยากรู้ของผู้วิจัยเพียงฝ่ายเดียว ดังนั้นจึงพออยู่เสมอบอกว่าผลการวิจัยมักอยู่บนหิ้งเมื่อทำเสร็จแล้ว สำหรับเป็นเอกสารทบทวนของผู้จะทำวิจัยต่อไปเท่านั้น หรือหากจะถูกนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายวางแผนหรือเพื่อแก้ปัญหาบ้าง ก็จะเป็นไปตามความคิดและวินิจัยของผู้วิจัย หรือผู้ใช้ผลการวิจัย ที่ไม่เคยได้นำเอาความคิดความต้องการ และความสนใจของประชาชนผู้ถูกวิจัยไปร่วมพิจารณาเลย

วิธีการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม จึงได้ถือกำเนิดขึ้นจากแนวคิดที่ว่า การวิจัยเป็นกิจกรรมทางสังคมที่ใช้ทรัพยากรของสังคมในการศึกษา จึงเป็นสมบัติของสังคม ซึ่งจะกระทำด้วยความมุ่งหมายที่จะรับใช้สังคม ด้วยเหตุนี้จึงควรคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่สังคมจะได้รับ โดยเฉพาะสังคมที่เป็นหน่วยของการศึกษาวิจัยนั้น ๆ และการที่จะให้ชุมชนได้รับประโยชน์สูงสุดจากการวิจัย ก็ต้องทำให้การวิจัยนั้น เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาหรือการวิจัยพัฒนา (Research for Development) โดยการที่การพัฒนาและการเป็นหุ้นส่วนจะต้องเดินทางร่วมกัน เพราะการพัฒนาจะต้องเป็นประโยชน์แก่ทุกคนและแต่ละคนในสังคม ดังนั้นทุกคนและแต่ละคนในสังคมจึงต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้นทุกขั้นตอน อย่างมีเสรี และเป็นประชาธิปไตย

หลักการ

การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมยึดหลักการสำคัญดังนี้ (Tandon & Fernander, 1982)

1. ให้ความสำคัญและเคารพต่อภูมิความรู้ของชาวบ้าน โดยยอมรับว่าความรู้พื้นบ้านตลอดจนระบบการสร้างความรู้ และกำเนิดความรู้ในวิธีอื่นที่แตกต่างไปจากของนักวิชาการ

ยังเป็นสิ่งที่ปฏิบัติและยอมรับกันแพร่หลายในหมู่คนชาวบ้าน คนยากจน เพื่อเป็นหนทางแก้ไข ปัญหาในการดำรงชีวิตของเขา

2. ปรับปรุงความสามารถและศักยภาพของชาวบ้าน ด้วยการส่งเสริม ยกกระตือรือร้นและพัฒนาความเชื่อมั่นในตัวของเขาให้สามารถจะวิเคราะห์และสังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของเขาเอง ซึ่งเป็นการนำเอาศักยภาพเหล่านี้มาใช้ประโยชน์ แทนที่จะเมินเฉย ละเลย หรือเหยียดหยามว่าเป็นสิ่งไร้คุณค่าเช่นที่เคยปฏิบัติมา

3. ให้ความรู้ที่เหมาะสมแก่ชาวบ้านและคนยากจน โดยให้สามารถได้รับความรู้ที่เกิดขึ้น ในระบบสังคมของเขาและสามารถที่จะทำความเข้าใจ แปลความหมายตลอดจนนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสม

4. สนใจในปรัทัศน์ของชาวบ้าน โดยการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับปัญหาของชาวบ้าน เช่น การถูกกีดกันหรือแปลกแยก (Alienated) จากผืนดินและทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ การต้องดิ้นรนต่อสู้กับแรงบีบคั้นจากผู้มีอิทธิพล ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นคำถามที่นักวิจัยรูปแบบเก่าไม่มีใครนึกถึง และไม่เคยเป็นจุดเน้นในการค้นหาความรู้มาก่อน

5. การปลดปล่อยความคิด การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม จะช่วยให้ชาวบ้านและคนยากจนสามารถใช้ความคิดความเห็นของตนอย่างเสรี ในการมองสภาพการณ์และปัญหาของตนเอง สามารถใช้วิจารณ์ญาณในการวิเคราะห์วิจารณ์ ตรวจสอบสภาพเท็จจริงต่าง ๆ สามารถยืนหยัดต่อต้านพลังอิทธิพลจากภายนอก หรือจากอำนาจกดขี่ของผู้ที่มีอำนาจ (Maguire, 1987) ได้กล่าวถึงการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมว่า เป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประกอบด้วยกระบวนการค้นคว้าทางสังคม (Social Investigation) การให้การศึกษา (Education) และการกระทำ (Action) เพื่อจะให้กลุ่มผู้ถูกกดขี่หรือผู้ด้อยโอกาสในสังคม ได้มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ของสังคม ซึ่งกระบวนการทั้ง 3 ส่วนของการสร้างความรู้นี้ ไม่ได้เป็นเพียงแต่กระบวนการชุดใหม่ของวิธีการวิจัยเท่านั้น หากยังเป็นแนวทางที่จะเปลี่ยนรูปของบุคคลและสังคมอย่างเป็นระบบ โดยที่การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมมุ่งเน้นการพัฒนาความสำนึกอย่างมีวิจารณ์ญาณของชาวบ้าน ในอันที่จะปรับปรุงสภาวะความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของเขา ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานและความสัมพันธ์ในสังคมด้วย

กล่าวได้ว่า การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมสามารถหยั่งรากลึกกลงไปถึงประสบการณ์ทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรม เช่น มีความมุ่งหมายที่จะเอาชนะหรือแก้ปัญหที่ชาวบ้านคับข้องใจอยู่โดยความพยายามด้วยวิธีของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม จะทำให้สามารถกำหนดกลุ่มเป้าหมายได้ตรงตามความต้องการที่จะแก้ปัญหานั้น สามารถให้แนวทางแก่ชาวบ้านว่าอะไรคือสิ่งที่จำเป็นหรือเป็นความต้องการที่แท้จริงของเขาและชี้ให้เห็นจุดบกพร่อง หรือจุดผิดพลาดใน

ความคิดของชาวบ้านเกี่ยวกับปัญหาของเขาเอง ซึ่งจะบอกถึงสถานะของสังคมที่ขัดแย้งกัน ระหว่างความต้องการกับวิธีการสนองความต้องการ และเปิดเผยให้เห็นกลไกที่ควบคุมขบวนการ การกดขี่เอารัดเอาเปรียบอยู่ด้วย นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้ว การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมยัง จะช่วยชี้แนะถึงกิจกรรมที่สามารถจะแทรกแซง และเปลี่ยนกระบวนการทางสังคมที่เป็นอุปสรรค ขัดขวางต่าง ๆ ได้

โดยสรุปเป้าหมายหลักของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมประกอบด้วย

1. ค้นหาความรู้พื้นบ้านที่เป็นที่ยอมรับและใช้กันแพร่หลาย
2. ส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างวัฒนธรรม
3. สร้างดุลยภาพระหว่างวิทยาศาสตร์ ความรู้ทางวิชาการกับความรู้พื้นบ้าน
4. ยอมรับในความไม่เท่าเทียมกันของภาวะสังคมเศรษฐกิจ

กระบวนการของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

กระบวนการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ โดยย่อ ดังนี้

1. เตรียมชุมชน เพื่อให้จะให้ชุมชนมีความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยในระดับที่เสมอภาค ในทุกขั้นตอนจึงต้องมีการเตรียมชุมชนก่อนโครงการวิจัยจะเริ่มในแง่ต่าง ๆ เช่น การสร้างบูรณาการของชุมชน การส่งเสริมกระบวนการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน ในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา หรือในการเลือก ผู้แทน ผู้ร่วมโครงการ เป็นต้น

2. อบรมนักวิจัยร่วมจากชุมชน ในฐานะเป็นนักวิจัยท้องถิ่น ให้มีความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ในท้องถิ่น บทบาทของผู้ทำหน้าที่เป็นนักวิจัยท้องถิ่น การจัดองค์กรชุมชนรูปแบบของผู้นำ การสนับสนุนและมนุษยสัมพันธ์

3. กำหนดรูปแบบการวิจัย ทีมนักวิจัยท้องถิ่นจะร่วมกันกำหนดรูปแบบการวิจัย เช่น การแตกปัญหาทั่วไปที่ชุมชนเลือกแล้ว ลงเป็นปัญหาย่อย ๆ ที่สามารถจะทำการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาได้ทีละส่วน ต่อไปก็จะกำหนดวิธีการที่รวบรวมข้อมูลที่ต้องการ เครื่องมือที่จะใช้ ผู้ที่จะให้คำตอบ หรือให้ข้อมูล รวมทั้งขนาดของตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือ การกำหนดรูปแบบของคำถาม และวิธีถาม ฯลฯ

4. ลงมือเก็บข้อมูล โดยผู้ที่ได้รับการอบรมวิธีการเก็บข้อมูลมาแล้ว

5. ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ทีมนักวิจัยท้องถิ่นจะร่วมกันทำการประมวลผลและสรุปข้อมูล ให้ข้อสังเกตหรือข้อวิจารณ์สิ่งที่พบ วิเคราะห์ว่าเหตุใดจึงได้ข้อมูลเช่นนั้น เขียนสรุปสิ่งที่พบอย่างกว้าง ๆ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะประกอบ

6. หาหรือผลการค้นพบกับชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเสนอกลับคืนต่อชุมชน ให้มีโอกาสดูตรวจสอบและแก้ไขความถูกต้อง ตลอดจนทำการวิเคราะห์

สรุปประเด็น หรือชี้แนะแก่ทีมวิจัย กระบวนการหรือนี้อาจทำในรูปของการแสดงบทบาทสมมติ การประชุมกลุ่ม หรือวิธีการอื่น ๆ เช่น จัดแสดงข้อมูลในรูปของภาพหรือกราฟแบบต่าง ๆ ในที่สาธารณะหรือที่ชุมชนของชุมชนแล้วกระตุ้นให้มีการออกความคิดเห็น การแสดงออกถึงความรู้สึกของชาวบ้านการประเมินท่าทีและปฏิกิริยาต่อข้อมูลของชุมชน ที่รวบรวมได้จากกระบวนการวิจัย ตลอดจนการตัดสินใจร่วมกันในเรื่องเหล่านี้

7. วางแผนชุมชน โดยการอบรมทีมวางแผนให้สามารถเขียนโครงการได้รวมทั้งความสามารถในการจัดองค์กรชุมชนด้วย โครงการที่ทีมวางแผนเขียนนี้ จะต้องนำมาปรึกษาหารือกับชุมชน ให้ชุมชนตรวจสอบแก้ไขและรับรอง

8. นำแผนไปปฏิบัติ โดยการระดมทรัพยากรทั้งบุคคลและชุมพลัง ตลอดจนองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนมาร่วมในการปฏิบัติตามแผนที่จัดวางขึ้นจากข้อมูลที่เป็นผลจากการศึกษาร่วมกัน โดยทีมนักวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนั้น

9. ติดตามกำกับและประเมินผลอย่างมีส่วนร่วม โดยทีมวิจัยและชุมชนร่วมกันเป็นการตรวจสอบปัญหาหารือกัน เพื่อจะแก้ไขปัญหานั้นร่วมกัน เพื่อที่จะเรียนรู้จากมันด้วย ในการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมกลุ่มจะตั้งกฎเกณฑ์ชีวิตของกลุ่มเอง กำหนดวิธีการและกำหนดแนวทาง (Guidelines) ในการทำงาน สำหรับจะใช้ตรวจสอบปัญหาและแก้ไขปัญหของเขา

หมายเหตุ ชุมชนหรือกลุ่มประชากรในความหมายของการทำวิจัยในครั้งนี้ คือนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ผู้ปกครองและครู

คุณสมบัติของนักวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

งานวิจัย PAR เป็นงานวิจัยที่ต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่ที่ทำการวิจัยอย่างจริงจัง ดังนั้นการจะได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน นักวิจัยจะต้องมีคุณลักษณะต่อไปนี้

1. ความรู้สึกร่วม (Empathy) มีความรู้สึกเช่นเดียวกับชาวบ้าน เหมือนเอาใจเขามาใส่ใจเราและทำอย่างที่เราที่รู้สึกนั้น การที่นักวิจัยสามารถมีความรู้สึกร่วมกับชาวบ้านก็เท่ากับเราอยู่ในสถานะเดียวกับเขา เข้าใจว่าเขากำลังทำอะไร จะไม่เกิดความคิดวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมหรือทัศนคติของชาวบ้านว่าถูกหรือผิด

2. การเป็นที่ยอมรับ (Credible) คือ การเชื่อถือได้ วางใจได้ ยิ่งมีความรู้ความสามารถมากก็ยิ่งจะได้รับการยอมรับ เชื่อถือ และไว้วางใจมากและการที่เขายอมรับหรือเชื่อถือใครก็ตามเมื่อเขามองเห็นว่าเป็นคนซื่อสัตย์และมีเกียรติ

3. ความเป็นมิตรและจริงใจ (Friendly/Heartfelt) โดยทั่วไปคนจะเชื่อถือคนที่เขาชอบมากกว่าคนที่เขาไม่ชอบ และคนเราก็มักจะชอบคนที่มีบุคลิกที่น่านับถือ และเชื่อถือในคนที่

เป็นมิตรน่ารักน่าคบมากกว่าคนที่ไม่เป็นมิตร ไม่น่าคบ

4. การมองโลกในแง่ดี (Positiveness) คนที่มองโลกในแง่ดีก็จะแผ่ความรู้สึกเช่นนั้นแก่ผู้อื่นด้วย ซึ่งผู้ที่ได้รับจะรู้สึกได้ และตอบแทนมาในทำนองคล้ายกัน เป็นความรู้สึกที่ดีต่อกัน ซึ่งทำให้การสื่อสารเกิดในทางที่ดี

5. การร่วมมือและช่วยเหลือ (Cooperative/Helpful) การร่วมมือหรือช่วยเหลือกัน และกันจะส่งเสริมให้เกิดการสื่อสารระหว่างกันที่ดีมีประสิทธิผลเป็นการพัฒนาความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้เกิดทัศนคติต่อตัวเอง ต่อสมาชิกของกลุ่ม แต่ต่อสถานการณ์โดยส่วนรวมทุกขณะที่มีโอกาส นักวิจัยควรช่วยชาวบ้านให้ได้ความช่วยเหลือที่เขาต้องการช่วยงานบ้านดูแลเด็ก หรืออื่น ๆ และอย่าเรียกร้องหรือแม้แต่คาดหวังให้เขาหยุดภาระงานของเขา เมื่อเราเข้าไปเยี่ยมเยียนหันมาให้ความสนใจเรา

6. การระมัดระวังเรื่องอากัปกิริยา (The Use of Gestures) ท่าทางจะบอกอะไรหลาย ๆ อย่าง การชี้นิ้ว เป็นลักษณะบ่งบอกความเป็นเจ้าเป็นนาย กระดิกนิ้ว เป็นอาการที่หลบหลู่หรือท้าทายผู้อื่น ปกติมือเรามักจะไม่ค่อยอยู่นิ่ง เวลาพูดจะชี้ จะแตะ จะโบกให้สอดคล้องกับคำพูด หรือการสนทนา ซึ่งอาจแสดงออกถึงความรู้สึกหลายอย่าง เช่น ความรู้สึกสนิทสนมหาความรักอาทรผูกพันระหว่างแม่-ลูก ความเป็นมิตรที่แนบแน่นอบอุ่น เป็นต้น โดยทั่วไปเรามักสนใจกับสิ่งที่บุคคลพูดมากกว่าท่าทางที่เขาพูด จึงทำให้เรามองไม่เห็นพฤติกรรมที่เป็นคำพูด และการเชื่อมต่อระหว่างร่างกายกับจิต ซึ่งยังมีภาษาที่ซ่อนเร้น ภาษากายที่จะแสดงถึงความรู้สึกที่แท้จริงของบุคคลนั้น แม้การเคลื่อนไหวเล็กน้อยของลูกตา ของมือ ของกล้ามเนื้อหน้าก็จะบอกถึงอะไรมากมาย วิธีที่บุคคลสัมผัสหรือเผชิญหน้ากัน แม้ว่าจะเล็กน้อยและผ่านไปแล้วก็อาจมีความสำคัญอย่างยิ่ง แต่ละอย่างล้วนมีความหมาย และแต่ละอย่างล้วนสื่ออะไรให้รู้

7. การยิ้ม (Smiling) การยิ้มในบางขณะอาจสร้างความแตกต่างได้ เมื่อเรามองเห็นคนยิ้ม เราจะรู้สึกดี สบายใจ รู้สึกอบอุ่น รู้สึกถึงการยอมรับ และอัธยาศัย ซึ่งเราก็จะยิ้มตอบ อาการยิ้มบนใบหน้าจะเป็นการแนะนำที่ก่อให้เกิดการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพที่สุด เวลาที่พูดกับใคร ควรสังเกตสีหน้าของเขาด้วย เพราะมันจะบอกถึงความรู้สึกของเขากำลังคิดอะไรอย่างไร

8. เป็นผู้ฟังที่ดี (Good Listener) การฟังเป็นเรื่องสำคัญในการสนทนา ถ้าเราใช้เวลาในการฟังให้มากเราจะเรียนรู้อะไรต่าง ๆ ได้มากกว่า ดังนั้นคนที่ประสานงานได้ดีจึงเป็นนักฟังที่ดี การฟังคือการซึมซับความรู้สึกของคนอื่นว่าเขารู้สึกอย่างไรและทำให้มองเห็นได้ดังที่คนอื่นเขามอง

9. การเปิดใจกว้าง (Open Mind) แม้ว่าบางครั้งจะทำได้ยากไม่ใช่เรื่องง่ายที่เราต้องทนรับข้อโต้แย้งในสิ่งที่เราเชื่อ หรือวิจารณ์ในสิ่งที่เราคิดว่าถูกต้อง แต่เราก็ควรฝึกหัดที่จะ

เข้าใจในเหตุผลของผู้อื่นที่อาจเชื่อหรือคิดแตกต่างจากเรา

10. ความเปิดเผย (Openness) นักวิจัย PAR ต้องพร้อมที่จะเปิดเผยตัวเองกับผู้อื่น ที่ตนกำลังมีความสัมพันธ์ด้วย การเปิดเผย หมายถึง ความตั้งใจที่ดีที่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเอง ที่จำเป็นต่อการสนทนา แม้ว่าโดยปกติ ข้อมูลดังกล่าวอาจซ่อนเร้นไว้

11. การให้ความนับถือผู้อื่น (Respectful) ทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติอย่างให้เกียรติ แม้ว่าความวิตกกังวลของบางคนอาจเป็นเรื่องไร้สาระแต่เราก็จำเป็นต้องแสดงความสนใจ เช่น พยายามช่วยให้ผู้ปกครองให้มองเห็นว่า ปัญหาบางอย่างอาจไม่จำเป็นต้องกังวลมาก หรือ อาจช่วยให้เขาได้พูดคุยกับใครสักคนที่อาจช่วยเหลือเขาได้

12. ความเสมอภาค (Equality) ในบางสถานการณ์อาจเกิดความไม่เท่าเทียมกันได้ เช่น บางคนอาจมีสถานะภาพสูงกว่า เก่งกว่า สวยกว่า ดังที่เราว่าไม่มีใครในโลกที่เหมือนกัน หรือเท่ากันในทุกเรื่อง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า คนไม่เท่ากันจะสื่อสารกันไม่ได้ ควรจะต้องมีการ ยอมรับกันอย่างชัดเจนว่า ทั้งสองฝ่ายต่างมีคุณค่าในความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน แต่ละฝ่าย ต่างก็มีส่วนที่จะให้ที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน ดังนั้นจึงต้องปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกันในทุกสถานการณ์

บทเรียนจากการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

บทเรียนที่นักวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมได้พบและเสนอไว้เป็นแนวคิดสำหรับผู้สนใจ จะใช้แนวทางการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมพิจารณา มีดังนี้

1. ข้อเท็จจริงทางสังคม (Social Facts) นั้น แตกต่างจากข้อเท็จจริงทางธรรมชาติ (Natural Facts) เพราะข้อเท็จจริงทางสังคมไม่ใช่สิ่งที่เราได้มาตามที่มีมันมีอยู่แต่เป็นสิ่งที่นักวิจัย ต้องสร้างมันขึ้นโดยผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้าน ข้อเท็จจริงทางสังคมจึงหาได้ยากกว่า ซึ่งเป็นจุดสำคัญที่นักวิจัยจะต้องยอมรับและตระหนักตลอดเวลา

2. หลักการที่นักวิจัยสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะมานุษยวิทยา อ้างเสมอว่า การเข้าถึง ความเป็นจริงทางสังคม (Social Realities) นั้น ผู้วิจัยต้องวางตัวเป็นกลาง ไม่ใช่คุณค่าของตน ในการตัดสินใจ (Value Free) นั้น ไม่ค่อยประสบผลสำเร็จนัก เพราะคุณค่าหลายอย่างที่แทรกซึม อยู่ในสำนึกในความรู้ของนักวิจัยจะคอยชี้นำปรุงแต่งและควบคุมความคิดและการกระทำของเขา อยู่มาก ทำให้เป็นกลางได้ยาก เมื่อเปรียบเทียบกับ การเข้าถึงความเป็นจริงทางวิทยาศาสตร์

3. ในความเป็นจริงของสังคม มีองค์ประกอบหลายอย่างที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการทางสังคมอยู่ เช่น ความรู้สึก เจตจำนง คุณค่าของประชาชน เป็นต้น การจะทำความเข้าใจ องค์ประกอบเหล่านี้ จะต้องใช้วิธีการทางคุณภาพในการศึกษา ซึ่งแม้ว่าสิ่งที่ค้นพบจะไม่อาจ แสดงเป็นปริมาณได้ก็ตาม

4. การที่นักวิจัยมีความผูกพันและเข้าไปเกี่ยวข้องในกระบวนการการวิจัยเป็นส่วนตัว หรือยึดถือค่านิยมอย่างจริงจังต่อประชาชนในการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ไม่ทำให้งานวิจัยเสียความเที่ยงตรงแต่อย่างใด ตรงกันข้าม การกระทำได้ดังกล่าวกลับยิ่งทำให้โอกาสที่นักวิจัยจะได้เข้าถึงกลุ่มสำคัญในสังคมมีมากขึ้น

5. ควรสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิจัยให้กว้างขวางมากขึ้น และให้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเท่าที่จะทำได้เพราะจะช่วยยกระดับความรู้ที่การวิจัยจะได้รับแล้วในส่วนตัวของผู้เข้าร่วมวิจัยก็จะได้ประโยชน์ด้วย แต่ต้องพิจารณาในประเด็นของระดับของการมีส่วนร่วม และขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในแต่ละกรณี

6. การวิจัยประยุกต์ทางสังคมศาสตร์ ต้องคำนึงถึงการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความจริงในสังคม (Transformation of Reality) ด้วยการนำเสนอสิ่งที่พบจากการวิจัยแก่ประชาชนที่เกี่ยวข้องและผู้ที่มีบทบาททำการปกครองประเทศนั้น

สรุป การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research - PAR) จึงเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประชาชนผู้เคยเป็นประชากร (นักเรียน ผู้ปกครองและครู) ที่ถูกวิจัย กลับบทบาทเปลี่ยนเป็นผู้ร่วมในการกระทำการวิจัย โดยการมีส่วนร่วมนี้จะต้องมีตลอดกระบวนการวิจัย นับแต่การตัดสินใจว่าควรจะต้องมีการริเริ่มศึกษาวิจัยในชุมชนนั้น ๆ หรือไม่ การประมวลเหตุการณ์ หลักฐานและข้อมูล เพื่อกำหนดปัญหาวิจัย การเลือกกระบวนการประเด็นปัญหา การสร้างเครื่องมือ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ และการเสนอสิ่งที่ค้นพบ จนกระทั่งการกระจายความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปสู่การลงมือปฏิบัติ ทดลอง ปรับปรุงแก้ไขและติดตามประเมินผลเพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน อันจะเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหของชุมชนหรือประชากร ในที่นี้คือการแก้ไขปัญหายาเสพติดของนักเรียนให้ลดลงให้ได้ในระดับหนึ่งหรือในระดับที่น่าพอใจ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภายในประเทศ

กรมพลศึกษา (2540) ได้สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับปัญหายาบ้าในสถานศึกษา ซึ่งบริษัท ศูนย์วิจัยกสิกรไทยจำกัด เป็นผู้ทำวิจัยไว้ ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลให้กับผู้บริหารการศึกษาว่า ปัญหายาบ้าในสถานศึกษานี้เป็นอย่างไร การวิจัยนี้จะเก็บข้อมูลจาก 3 ส่วน คือส่วนของกลุ่มอาจารย์ กลุ่มนักเรียน และกลุ่มผู้ปกครอง จากตัวเลขที่มาประมวลทั้งหมดนี้จะได้ว่าสาเหตุส่วนใหญ่เป็นอย่างไร และนำไปสู่การแก้ปัญหายาอย่างมีเหตุผลนั้นทำอย่างไร ตัวเลขกลุ่มตัวอย่างจำนวน 610 คน จากกลุ่มผู้ปกครอง และจากโรงเรียน 66 แห่ง เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2540 พบว่า อาจารย์ร้อยละ 59.9 เป็นอาจารย์ในโรงเรียนสายสามัญ ร้อยละ 40.1 เป็นอาจารย์โรงเรียนสายอาชีวะ

ศึกษาข้อมูลที่สรุปออกมาโดยภาพรวมมีความเห็นว่าร้อยละ 64.1 นักเรียนในโรงเรียนเดี๋ยวนี้
 เสพยาบ้า ความเห็นของกลุ่มอาจารย์อีกส่วนหนึ่งร้อยละ 35.9 บอกว่าไม่มีปัญหายาบ้าในสถาน
 ศึกษา สาเหตุร่วมคือความอยากลอง นั่นเป็นเพราะวัยรุ่น ขาดความตระหนักว่าของทุกอย่าง
 ที่เกิดขึ้นในโลกนี้มีทั้งลองได้และลองไม่ได้ความอยากลองของกลุ่มนักเรียนที่มาเสพยาบ้านี้สรุป
 จากผลการวิจัยนี้ มักเป็นเด็กที่ไม่ตั้งใจเรียน ส่วนการซื้อยาบ้าจะซื้อมาจากเพื่อนซึ่งร้อยละ 37.6
 ซื้อมาจากนอกโรงเรียน มีจำนวนน้อยที่ซื้อในโรงเรียน ร้อยละ 12.6 มีความเห็นตรงกันว่าการแก้
 ปัญหายาบ้าในสถานศึกษานั้นควรเริ่มต้นที่ครอบครัว กลุ่มนักเรียนให้ความเห็นเกี่ยวกับการ
 การติดยาบ้า นักเรียนร้อยละ 68.2 ชี้ว่าเคยติดยาบ้า โดยมีสาเหตุสำคัญตรงกับกลุ่มของอาจารย์
 คือ นักเรียนไม่ตั้งใจเรียน รองลงมาคือ การซื้อจากเพื่อน การซื้อยาบ้าก็ซื้อมาจากนอกโรงเรียน
 การแก้ปัญหามีความเห็นตรงกันว่าควรจะเริ่มที่ครอบครัว เป็นอันดับแรก รองลงมาคือเพื่อนและ
 ต่อมาคือสถานศึกษา กลุ่มผู้ปกครองผลการสำรวจพบว่าในโรงเรียนมีการเสพยาบ้าร้อยละ 62.5
 สาเหตุของการเสพยาบ้าในสถานศึกษานั้นเกิดจากปัญหาของความอยากลองเป็นประเด็นสำคัญ
 ผู้ปกครองร้อยละ 54.6 ยังไม่เกิดความกังวลใจปัญหายาบ้าในสถานศึกษา ทั้งนี้บอกว่าได้ดูแลลูก
 อย่างใกล้ชิดจึงไม่กังวลใจปัญหาในจุดนี้ ผู้ปกครองยังให้ความเห็นว่า การแก้ปัญหายานั้น
 สถานศึกษาจะเป็นจุดหนึ่งที่สกัดกั้นปัญหานี้ด้วย

สุพจน์ ชูยิ่งสกุลทิพย์ (2541) ได้ศึกษาเรื่อง การเสพยาบ้าของนักเรียนในโรงเรียน
 ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี พบว่า
 สาเหตุที่ทำให้นักเรียนเสพยาบ้า คือ เศรษฐกิจของตนเอง เศรษฐกิจของผู้ปกครองที่มีรายได้น้อย
 การขาดความสัมพันธ์ภาพระหว่างบิดามารดาและบุตรและสิ่งแวดล้อมมีส่วนสำคัญต่อการ
 ต่อต้าน หรือส่งเสริมการเสพยาบ้าของนักเรียน

โชติมา ยะภาศคะนอง (2542) วิจัยเรื่อง ทศนคติของข้าราชการครูที่มีต่อปัญหา
 ยาเสพติดในโรงเรียน พบว่า สาเหตุการติดยาเสพติดของนักเรียน ประเด็นแรกมาจากการอยาก
 อยากลอง ประเด็นรองลงมาคือ การปราบปรามยาเสพติดของโรงเรียนและของเจ้าหน้าที่ไม่มี
 ประสิทธิภาพและนโยบายเกี่ยวกับการป้องกันปราบปรามของรัฐไม่แน่นอนในด้านสภาพครอบครัว
 พฤติกรรมของพ่อแม่ที่ติดยาหรือ เหล้าหรือสารเสพติดอย่างอื่นที่ปฏิบัติให้เด็กเห็นก็ถือว่าเป็น
 ส่วนหนึ่งเช่นเดียวกันและสภาพของครอบครัวที่มีฐานะยากจน พ่อแม่ต้องออกไปประกอบอาชีพ
 นอกบ้าน บางครั้งทำให้เด็กขาดความอบอุ่นเกิดความว้าเหว่ ส่วนในโรงเรียนขาดการให้คำแนะนำ
 ที่เหมาะสมครูที่ปรึกษาขาดความสนใจเด็ก เมื่อเด็กเกิดปัญหาไม่ได้แจ้งให้ผู้ปกครองทราบ
 ซึ่งอาจมาจากครูดูแลไม่ทั่วถึง

จิรพันธ์ ไตรทิพจรัส (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง โครงสร้างทางสังคมกับการแพร่ระบาดของของยาบ้า : ศึกษากรณีโรงเรียนมัธยมศึกษา งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อทำความเข้าใจโครงสร้างทางสังคมของโรงเรียนกับปรากฏการณ์การแพร่ระบาดของยาบ้า โดยศึกษาเพื่อหาคำอธิบายว่า การจัดระเบียบทางสังคมของโรงเรียนมีความเกี่ยวข้องกับการแพร่ระบาดอย่างไร เครือข่ายการแพร่ระบาดมีแบบแผนอย่างไร และมีเงื่อนไขอะไรที่เป็นตัวกำหนดการแพร่ระบาดของยาบ้าในโรงเรียน การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและเลือกหน่วยตัวอย่างแบบเจาะจง คือโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดใกล้กรุงเทพมหานคร ตั้งอยู่ในพื้นที่ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด รายงานไว้ว่ามีการแพร่ระบาดของยาบ้ามากเป็นพื้นที่สำคัญ ซึ่งกลุ่มผู้ผลิตและจำหน่ายทำการลักลอบผลิตและจำหน่ายยาบ้า และอยู่ในจังหวัดที่มักถูกฝ่ายปราบปรามจับกุมอยู่เสมอ เทคนิคหลักที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ การสังเกตและการสัมภาษณ์ระดับลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญ 4 กลุ่ม คือกลุ่มนักเรียนที่ไชยาบ้า 18 คน กลุ่มนักเรียนที่ไม่ไชยาบ้า 11 คน ผู้บริหารโรงเรียนและครูอาจารย์ 22 คน รวมทั้งผู้ปกครองและผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งในและนอกโรงเรียน จำนวน 15 คน รวมทั้งสิ้น 66 คน

ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างทางสังคมซึ่งในที่นี้หมายถึง การจัดระเบียบทางสังคม คือการจัดระเบียบบรรทัดฐานและการจัดระเบียบความแตกต่างของโรงเรียนมีผลต่อระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับครู เป็นระบบความสัมพันธ์แบบแนวดิ่ง เป็นแบบสั่งการครูทำงานเฉพาะหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เพิกเฉยต่อปัญหายาบ้าและปัญหาอื่น ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ครูมีอำนาจเผด็จการเบ็ดเสร็จโดยปราศจากการตรวจสอบ การควบคุมทางสังคมที่ครูมีต่อนักเรียนเป็นการควบคุมบังคับจากภายนอก ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับครูเป็นระบบความสัมพันธ์แนวราบระหว่างครูในหมวดวิชาหรืองานเดียวกันเป็นส่วนใหญ่นักเรียนทำหน้าที่เฉพาะอย่าง

ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียนมี 5 ลักษณะคือ ความสัมพันธ์แบบยอมรับผู้ที่ฝ่าฝืนระเบียบของโรงเรียนได้ แบบยอมรับกันในกลุ่มเด็กเรียน แบบยอมรับกันในกลุ่มนักเรียนเกเรแบบยอมรับและเกรงกลัวกันแบบกลุ่มมาเฟีย และแบบเอื้ออาทรกันในกลุ่ม ในขณะที่นักเรียนถูกกระทำจากการจัดระเบียบทางสังคมและมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนนักเรียน มีการทำทนายระเบียบยอมรับการฝ่าฝืนระเบียบ มีการต่อรองหลบครูไปมั่วสุมตามห้องน้ำและมูมปอดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลดังกล่าว มีผลต่อระยะห่างทางสังคมระหว่างครูกับนักเรียน ครูไม่เอาใจใส่ ไม่ใกล้ชิดขาดความรักและความเอื้ออาทรต่อนักเรียนขาดการควบคุมจากภายใน การควบคุมบังคับจากภายนอกไม่ได้ผล มีผลให้นักเรียนบางคนได้ยาบ้ามาใช้ เข้าไปติดยาบ้า และนำมาแพร่ระบาด

ในโรงเรียน

ส่วนเงื่อนไขสำคัญที่มีผลต่อการได้ยาบ้า การเข้าไปติดยาบ้า และการแพร่ระบาดของยาบ้าในโรงเรียนก็คือ การที่มีแหล่งยาบ้า หายาบ้าง่าย ราคาพอซื้อได้ และมีการนำยาบ้าที่ผู้ขายมีกำไรดีเข้าสู่โรงเรียนได้ง่าย ขยายง่าย ไม่มีคนควบคุม และการควบคุมไม่ได้ผลโรงเรียนเอาผิดไม่ได้ เหล่านี้คือเงื่อนไขที่มีผลต่อการแพร่ระบาดของยาบ้าในโรงเรียน

การศึกษาเครือข่ายการแพร่ระบาดของยาบ้า พบว่ามีหลายแบบแผน ได้แก่ นักเรียนรับยาบ้าจากผู้จำหน่ายรายใหญ่และรายย่อยนอกโรงเรียน นำมาจำหน่ายให้กับเพื่อนในโรงเรียน ผู้จำหน่ายยาบ้ารายย่อยนำยาบ้ามาส่งให้กับนักเรียนที่หลังโรงเรียน นักเรียนบางคนที่มาเรียนบางวิชาเป็นบางเวลา และศิษย์เก่าที่ปัจจุบันเป็นนักศึกษาสถาบันอื่น นำยาบ้ามาจำหน่ายในโรงเรียนด้วยตนเอง จากนั้นผู้ซื้อจะนำยาบ้าไปใช้ร่วมกับเพื่อนในกลุ่ม 1-3 คน เครือข่ายเช่นนี้มีผลต่อการแพร่ระบาดของยาบ้าอย่างรวดเร็ว

นิรนาท แสนสา (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กระบวนการเข้าสู่การใช้อยาบ้าของนักเรียนวัยรุ่นโดยทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 32 คน ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการเข้าสู่การใช้อยาบ้าของวัยรุ่น สามารถจำแนกออกเป็นขั้นตอนต่อเนื่องได้อย่างชัดเจน 3 ขั้นตอนคือ ขั้นที่ 1 การใช้อยาบ้าครั้งแรกของนักเรียนวัยรุ่น ขั้นที่ 2 การใช้อยาบ้าแบบเป็นบางครั้ง และขั้นที่ 3 การใช้อยาบ้าแบบเป็นประจำ ส่วนรูปแบบกระบวนการเข้าสู่การใช้อยาบ้าครั้งแรกมี 4 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 การเริ่มใช้อยาบ้าครั้งแรกโดยไม่ใคร่ครวญต่อรอง รูปแบบที่ 2 การใคร่ครวญต่อรองคู่ต่อการเสี่ยงภัยจึงเริ่มใช้อยาบ้าเป็นครั้งแรก รูปแบบที่ 3 ใคร่ครวญต่อรองชลอการใช้ออกไปจนแน่ใจจึงเริ่มใช้อยาบ้าครั้งแรก และรูปแบบที่ 4 เริ่มใช้อยาบ้าครั้งแรกเพื่อการแก้ไขปัญห

นอกจากนี้ พบว่ารูปแบบการใช้อยาบ้าแบบเป็นบางครั้งมี 3 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 ตัดใจในรสชาติใหม่ ใช้อยาบ้าต่อไปโดยไม่พิจารณาต่อรอง รูปแบบที่ 2 ตัดใจทางใจ ใช้อยาบ้าต่อไปหลังจากพิจารณาต่อรอง รูปแบบที่ 3 ความต้องการพึงยาบ้าเพื่อแก้ไขปัญหต่อไป ส่วนรูปแบบการเข้าสู่การใช้อยาบ้าแบบเป็นประจำมี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 เคยถูกจับได้ด่ารงตนเป็นผู้ใช้อยาบ้าต่อไปอย่างยอมรับว่าเป็นผู้เบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานของสังคม และรูปแบบที่ 2 ยังถูกจับไม่ได้ หากลวิธีหลบหลีกให้ปลอดภัยจึงลงมือใช้ต่อไป

อนึ่ง นิรนาท แสนสา ได้เสนอแนะแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ยาบ้าไว้ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรมีนโยบายเสริมสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นกับทุกคนทุกฝ่ายในการศึกษาเรียนรู้

จริงจึงต่อกระบวนการเข้าสู่การใช้ยาบ้าของวัยรุ่น กระตุ้นเตือนให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็น บัณฑิตเจื่อนใจในกระบวนการเข้าสู่การใช้ยาบ้าของนักเรียนวัยรุ่น ยกย่องคุณภาพและปริมาณ ของสื่อให้สามารถจูงใจและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักเรียนวัยรุ่นให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ใน ปัจจุบัน การป้องปรามการใช้ยาบ้าในวัยรุ่น ที่เน้นการให้ความรู้ที่แท้จริงต่อการใช้ยาบ้า ติดตาม กำกับดูแลนักเรียนวัยรุ่นทั้งกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มที่มีพฤติกรรมการใช้ยาบ้าให้มีผลทางการปฏิบัติ อย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพิ่มความเข้มงวดของการบังคับใช้มาตรการทางสังคมให้มากขึ้น เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 ควรกำหนดมาตรการให้สถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษาซึ่งถือว่าเป็น สถาบันที่ใกล้ชิดกับนักเรียนวัยรุ่น ให้มีวิธีการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด สร้างความรับรู้ว่าเป็น คนที่มีคุณค่าสร้างสายสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นไม่ให้เข้าสู่การใช้ยาบ้า

2.2 โรงเรียนควรมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นนักเรียนวัยรุ่น ในกลุ่มเสี่ยงที่มีเจตคติในทางลบ ท้อแท้ เบื่อหน่ายการเรียน และสร้างบรรยากาศในโรงเรียนให้ นักเรียนเกิดความสุขและสนุกที่จะเรียน

2.3 การป้องปราม ตรวจจับ และบำบัดรักษานักเรียนวัยรุ่นทั้งที่เป็นกลุ่มเสี่ยงและ จำแนกวิธีการป้องกันและบำบัดรักษาให้เหมาะสมกับสถานภาพการเป็นผู้ใช้ยาบ้าว่าอยู่ใน ขั้นตอนใด หรืออยู่ในกลุ่มใด เช่น กลุ่มเสี่ยง กลุ่มผู้ใช้ครั้งแรก กลุ่มผู้ใช้เป็นบางครั้ง และกลุ่มผู้ใช้ เป็นประจำ เพื่อทำการป้องกันและบำบัดรักษาอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 การใช้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การใช้มาตรการควบคุมทางสังคมที่เน้นการ ลงโทษแต่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหา การใช้มาตรการสร้าง ความรักความผูกพัน ความเข้าใจของวัยรุ่นต่อครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และกลุ่มเพื่อนที่ดี จะเป็นเครื่องป้องกันที่น่าพึงพอใจมากกว่า

2.5 การสร้างสื่อต่อต้านยาบ้าของวัยรุ่น ควรหามาตรฐานของสื่อจากผู้มีความ สามารถเฉพาะทางเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพสื่อให้มีประสิทธิภาพสูงยิ่งขึ้น

งานวิจัยในต่างประเทศ

โรซาติ (Rosati, 2000) แห่งมหาวิทยาลัยบราวน์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ทำการศึกษา วิจัย เรื่อง การป้องกันยาเสพติดที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียน ตามโครงการโรงเรียนปลอดยาเสพติด ซึ่งเป็นการป้องกันยาเสพติดแบบครบวงจรของมหาวิทยาลัยบราวน์ ผลจากการศึกษาพบว่า บัณฑิตเสี่ยงและบัณฑิตคุ้มกันที่มีอยู่ในตัวบุคคลและในสิ่งแวดล้อม คือเงื่อนไขสำคัญที่ผลต่อการ ใช้ ยาเสพติดในเด็กนักเรียนดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยเสี่ยง คือสภาพชีวิตของเด็กที่ไม่เอื้ออำนวยให้เด็กมีความประพฤติที่ถูกสุชนามัย ปัจจัยเสี่ยงนี้มีหลายประการ เช่น

1.1 ปัจจัยเสี่ยงในตัวบุคคล ได้แก่ พฤติกรรมต่อต้านสังคม มีเจตคติที่ดีต่อสุรา บุหรี่และยาเสพติดอื่น ๆ

1.2 ปัจจัยเสี่ยงจากเพื่อน ได้แก่ มีเพื่อน ๆ ที่ต่อต้านสังคม มีเพื่อน ๆ ที่มีเจตคติที่ดีต่อสุรา บุหรี่ และยาเสพติดอื่น ๆ

1.3 ปัจจัยเสี่ยงด้านครอบครัว ได้แก่ เด็กอยู่ในครอบครัวที่ประวัติการใช้ยาเสพติด มีปัญหาการจัดการในครอบครัว มีความขัดแย้งในครอบครัว มีบิดามารดาที่มีเจตคติที่ดีต่อการดื่มสุรา สูบบุหรี่ และใช้ยาเสพติดอื่น ๆ

1.4 ปัจจัยเสี่ยงด้านโรงเรียน ได้แก่ การที่เด็กไม่สามารถเข้ากับเพื่อน ๆ ได้เรียนไม่เก่งตั้งแต่อยู่ในชั้นต้น ๆ ขาดความมุ่งมั่นที่จะเรียนหนังสือ

1.5 ปัจจัยเสี่ยงด้านชุมชน ได้แก่ อาศัยอยู่ในพื้นที่เพื่อน ๆ ส่วนใหญ่ติดยา สุรา และยาเสพติดหาได้ง่ายชุมชนมีเจตคติที่ดีต่อการใช้ยาเสพติด คนในชุมชนขาดความมั่นคงและมีความผูกพันกับถิ่นที่อยู่ค่อนข้างน้อย ฯลฯ

1.6 ปัจจัยเสี่ยงด้านสังคม ได้แก่ บรรทัดฐานทางสังคมยอมรับการติดยาเสพติด นโยบายรัฐอ่อนแอหรือไม่ชัดเจน การบังคับใช้กฎหมายป้องกันการดื่มสุราและใช้ยาเสพติดไม่ดีเท่าที่ควร

2. ปัจจัยคุ้มกัน คือสภาพชีวิตของเด็กที่เอื้ออำนวยให้เด็กมีความประพฤติที่ถูกสุชนามัย เช่น

2.1 ปัจจัยคุ้มกันด้านตัวบุคคล เช่น การเป็นคนยืดหยุ่น มีทัศนคติที่ดีต่อสังคม มีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นเชื่อในสิ่งที่ดีและเข้าใจว่าอะไรคือสิ่งที่ถูกต้อง และการที่เด็กทราบว่าตนจะใช้ชีวิตไปในทิศทางใดและมีเป้าหมายในชีวิตอย่างไร

2.2 ปัจจัยคุ้มกันด้านเพื่อน ๆ เช่น มีเพื่อนที่มีเจตคติที่ดีต่อสังคม เพื่อน ๆ มีเจตคติในทางลบต่อการสูบบุหรี่ ดื่มสุรา และการใช้ยาเสพติดอื่น ๆ

2.3 ปัจจัยคุ้มกันด้านครอบครัว เช่น สมาชิกในครอบครัวมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน บิดามารดาให้ความอบอุ่น เชื่อใจ และตั้งความหวังสูงในตัวบุตร ครอบครัวให้กำลังใจ การที่สมาชิกในครอบครัวไม่ใช้ยาเสพติด และแสดงให้เห็นชัดเจนว่าการใช้ยาเสพติดเป็นอันตราย

2.4 ปัจจัยคุ้มกันด้านโรงเรียน เช่น ครูเอาใจใส่นักเรียนคอยให้การสนับสนุนนักเรียน ผู้ใหญ่ตั้งความคาดหวังในตัวเด็ก โรงเรียนมีมาตรฐานความประพฤติที่ชัดเจน เปิดโอกาสให้เยาวชนเข้าร่วมในโครงการป้องกันยาเสพติด และโรงเรียนมีบรรยากาศดี

2.5 ปัจจัยค้ำกันด้านชุมชน เช่น ชุมชนตั้งความคาดหวังในตัวเยาวชนไว้สูง บรรทัดฐานและกฎหมายของชุมชนไม่สนับสนุนการดื่มสุราและใช้ยาเสพติด การทำให้เด็กมีโอกาสเข้าถึงสุรา บุหรี่ และยาเสพติดยากขึ้น

2.6 ปัจจัยค้ำกันด้านสังคม เช่น บรรทัดฐานทางสังคมซึ่งประณามการดื่มสุราและใช้ยาเสพติด มีนโยบายซึ่งทำให้สุราและยาเสพติดหาซื้อได้ยากขึ้น การบังคับใช้กฎหมายป้องกันยาเสพติดอย่างเข้มงวด เป็นต้น

อย่างไรก็ดี โรชาติ ได้เสนอแนวทางในการป้องกันยาเสพติดไว้ ดังนี้

1. การทำให้เด็กมีความตั้งใจและมีทักษะที่ใช้ชีวิตที่ถูกสุขลักษณะและสร้างสภาพแวดล้อมที่จะช่วยส่งเสริมพฤติกรรมดังกล่าว วิธีหนึ่งที่สามารถทำได้คือ ลดปัจจัยเสี่ยงและเพิ่มปัจจัยค้ำกันในตัวนักเรียนและสภาพแวดล้อมของเด็ก

2. แนวทางเริ่มแรกของวิธีป้องกันการติดยาและยาเสพติดโดยอาศัยโรงเรียนเป็นหลักเน้นที่ตัวบุคคล โดยใช้วิธีช่วยให้กล้วยาเสพติด การให้ความรู้โดยการให้ข้อมูล การจัดการบรรยายโดยผู้เชี่ยวชาญ การจัดการบรรยายโดยผู้ที่เคยติดยา เป็นต้น

3. แนวทางปัจจุบันของวิธีการป้องกันยาเสพติดโดยอาศัยโรงเรียนเป็นหลักเน้นการดำเนินการแบบครบวงจรคือ ใช้แนวทางที่เห็นตัวบุคคลและสภาพแวดล้อม การให้โรงเรียน ชุมชน ครอบครัว และนักเรียนเข้ามามีบทบาท หลักสูตรที่เน้นเรื่องการสร้างทักษะ และองค์ประกอบอื่น ๆ หลาย ๆ อย่างในโครงการ ได้แก่ นโยบายและกระบวนการวิธี หลักสูตรบรรยายภาคในโรงเรียน การมีส่วนร่วมของนักเรียน โครงการให้ความช่วยเหลือนักเรียน การมีส่วนร่วมของครอบครัว และกิจกรรมเชิงบวก

4. นโยบายและกระบวนการวิธีที่เสนอแนะไว้จากการวิจัย คือ โรงเรียนที่ปลอดบุหรี่ ความคาดหวังในตัวนักเรียนที่ชัดเจน กระบวนการบังคับใช้กฎหมายเข้าแทรกแซง การกำหนดให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วม การกำหนดเขตโรงเรียนปลอดยาเสพติด การกำหนดเขตโรงเรียนปลอดการโฆษณา และนโยบายจัดการกับผู้ค้า เป็นต้น